Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práca

Bc. Lenka Belicová

Lexikálne osobitosti mexickej španielčiny, najmä hovorového jazyka

Lexical particularities in Mexican Spanish, especially in colloquial language

2017

Vedúci práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Konzultant: Mgr. et Mgr. Ariel Laurencio Tacoronte

Poďakovanie:

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcemu práce doc. PhDr. Petrovi Čermákovi, Ph.D. a konzultantovi Mgr. et Mgr. Arielovi Laurenciovi Tacorontemu za odbornú pomoc, cenné rady, podnetné pripomienky a za ústretovosť počas vypracovania diplomovej práce. Osobitné poďakovanie chcem vysloviť Cyrilovi Belicovi za konzultácie, trpezlivosť a za čas, ktorý mi venoval.

Veľká vďaka patrí Hlávkovej Nadácii a Fondu mobility UK za finančné príspevky, ktoré mi umožnili absolvovať študijný pobyt na Universidad Nacional Autónoma de México, potrebný na získanie odborných prameňov a ďalších informácií využitých pri tejto práci.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 31. júla 2017 .....

Abstrakt

V práci vymedzujeme základné pojmy potrebné na analýzu amerických variantov španielčiny. Stručne predstavujeme geografický a sociálno-historický kontext mexickej španielčiny a konštatujeme heterogénnosť prístupov k jej štúdiu. Charakterizujeme povahu vplyvu indigénnych jazykov na mexickú slovnú zásobu a zhŕňame teoretické poznatky o španielskom hovorovom jazyku. Ústrednú kapitolu práce venujeme lexikálnym osobitostiam mexickej španielčiny, s dôrazom na hovorový jazyk. Konkrétne zistenia predkladáme v jedenástich podkapitolách, do ktorých sme ich zaradili na základe dvoch kritérií. Pri analýze jednotlivých výrazov mexickej španielčiny sa opierame predovšetkým o vyhodnotenie a vzájomné porovnanie heslových statí, ktoré k nim uvádza skupina vybraných lexikografických zdrojov.

Kľúčové slová:

mexická španielčina, lexika, variantnosť, hovorový jazyk, jazykový kontakt

Abstract

In this thesis, we identify the fundamental terms required for the analysis of American variants of Spanish. We briefly present the geographical and social-historical context of Mexican Spanish, and address the heterogeneity of approaches used in related studies. We characterize the nature of the influence of indigenous languages on Mexican lexis, and give an overview of theoretical knowledge on the Spanish colloquial language. The key chapter is dedicated to the lexical particularities of Mexican Spanish, focusing on the colloquial language. We describe our specific findings in eleven sub-chapters structured according to two different criteria. We base our analysis of particular Mexican Spanish expressions mainly on the evaluation and mutual comparison of relevant lexicon entries provided by a set of selected lexicographical sources.

Keywords:

Mexican Spanish, lexis, variance, colloquial language, language contact

Obsah

1 ÚVOD 8
2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV 10
3 VPLYV INDIGÉNNYCH JAZYKOV NA MEXICKÚ SLOVNÚ ZÁSOBU 14
4 ŠPANIELSKY HOVOROVÝ JAZYK 21
4.1 Základné pojmy 21
4.2 Charakteristiky hovorového jazyka 23
4.3 Mexická hovorová španielčina 28
5 CHARAKTERISTIKA METÓDY 33
6 LEXIKÁLNE OSOBITOSTI MEXICKEJ ŠPANIELČINY 38
6.1 Všeobecné javy a tendencie 38
6.1.1 Deminutíva 38
6.1.2 Vlastné mená 40
6.1.3 Foneticko-ortografická variácia 41
6.1.4 Indigenizmy 44
6.1.5 Slová tvoriace súčasť všeobecnej španielčiny 46
6.1.6 Slová z ďalších cudzích jazykov 48
6.1.7 „Živé archaizmy“ 50
6.2 Ostatné slová a výrazy 51
6.2.1 Pomenovania skupín obyvateľov 51
6.2.2 Hrubé výrazy 52
6.2.3 Interjekcie 54
6.2.4 Iné 54
7 ZÁVER 56
Resumé 59
Resumen 60
Bibliografia 61
Príloha: Register diskutovaných mexických výrazov 64

Zoznam použitých skratiek

AH	AsiHablamos, pozri (AH 2017)
AHM	Así habla el mexicano, pozri (MEJÍA PRIETO 1991)
CDMX	Ciudad de México
DBM	Diccionario breve de mexicanismos, pozri (GÓMEZ DE SILVA 2008)
DEM	Diccionario del español de México, pozri (DEM 2010)
DRAE	Diccionario de la lengua española, pozri (DRAE 2014)
D. F.	Distrito Federal
RAE	Real Academia Española
TUB	tuBabel, pozri (TUB 2017)
USA	Spojené štáty americké

1 ÚVOD

Témou tejto práce sú lexikálne osobitosti mexickej španielčiny, a to predovšetkým s ohľadom na hovorový jazyk. Výber témy bol do veľkej miery ovplyvnený naším osobným záujmom špeciálne o tento variant španielčiny. Práca sa z veľkej časti opiera o bibliografické zdroje a poznatky nadobudnuté počas študijného pobytu v Mexiku, ktorý sa uskutočnil aj vďaka výdatnej podpore zo strany Univerzity Karlovej. Jasne si uvedomujeme, že bez tejto príležitosti by prácu tohto zamerania bolo veľmi obtiažne zrealizovať.

Lexikálne osobitosti mexickej španielčiny tvoria mimoriadne zaujímavú súčasť španielskeho jazyka. Slovná zásoba je na území Mexika ovplyvnená viacerými výraznými vplyvmi, ktoré dodávajú tomuto variantu jeho špecifický charakter. Mexický hovorový jazyk tvorí svojskú oblasť, pre ktorú je charakteristická predovšetkým vysoká miera kreativity hovoriacich. Oblasť slovnej zásoby je skutočne pozoruhodná. Neustále sa mení, verne odrážajúc osobitosti prírody, spoločnosti, kultúry a zvykov krajiny, ako aj mentality národa.

Cieľom práce je priblížiť čitateľovi niektoré osobitosti slovnej zásoby mexickej španielčiny. Zaujímajú nás jednak procesy a tendencie, ktoré v lexikálnom systéme mexickej španielčiny vrátane hovorového jazyka aktuálne prebiehajú, jednak dôležité skupiny slov z hľadiska ich príznačnosti či až „kurióznosti“. Náš cieľ teda nie je samostatne vysvetľovať či opisovať konkrétne slová.

Je samozrejmé, že oblasť, akou je slovná zásoba a špeciálne slovná zásoba hovorového jazyka, nie je možné obsiahnuť v práci tohto rozsahu. Preto sa zameriavame na kategórie, ktoré považujeme za výrazné, obzvlášť početné alebo také, ktoré iným spôsobom zaujali našu pozornosť.

Na dosiahnutie tohto cieľa sme zvolili dvojaký prístup, bližšie opísaný v kapitole „Charakteristika metódy“. Zameriavame sa na výrazné fenomény pozorovateľné v dnešnej podobe mexickej španielčiny a opisujeme vybrané skupiny slov, ktoré vykazujú isté spoločné sémantické znaky. Excerpovaný jazykový materiál systematicky analyzujeme, opisujeme a kategorizujeme.

Práca je štruktúrovaná do siedmich kapitol, z ktorých niektoré sú ďalej členené na podkapitoly. V úvode predstavujeme tému diplomovej práce, jej hlavné ciele, prostriedky na ich dosiahnutie a samotnú štruktúru práce. V druhej kapitole približujeme problematiku štúdia

amerických variantov španielčiny. Prevažne sa zameriavame na pojem mexická španielčina a ujasňujeme, ako k nemu v práci pristupujeme. Tretiu kapitolu venujeme vplyvu indigénnych jazykov na mexickú slovnú zásobu a vo štvrtej kapitole sa zameriavame na vlastnosti a tendencie španielskeho hovorového jazyka. V nasledujúcej časti, samostatnej kapitole nazvanej „Charakteristika metódy“, definujeme metodický postup, ktorý sme si v práci zvolili a opisujeme niektoré ďalej použité konvencie. Šiesta kapitola zhŕňa na základe zvolenej metodiky postrehnuté lexikálne osobitosti mexickej španielčiny. Záver práce obsahuje jej zhodnotenie z hľadiska zvolenej metodiky a splnenia cieľov práce. Súčasťou práce sú aj ďalšie doplnkové časti vrátane prílohy, ktorou je register diskutovaných výrazov mexickej španielčiny.

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Americké varianty španielčiny predstavujú zaujímavú oblasť pútajúcu na seba značnú pozornosť. Vyskytli sa rôzne, viac či menej úspešné pokusy o rozdelenie územia Ameriky na oblasti podľa jazykových variantov španielčiny, ktoré sa na daných územiach používajú. Avšak hranice týchto variantov sú prevažne nejasné. Černý (2014: 28) dodáva, že keďže sa v prípade amerických variantov izoglosy pravdepodobne nikdy nezhodujú s hranicami jednotlivých štátov, tak tieto hranice nebudú oddeľovať ani jednotlivé dialekty. To prakticky znemožňuje delimitáciu oblastí vplyvu variantov. Aj tie najprepracovanejšie triedenia narážajú na zásadný problém, ktorým je ich komplexnosť podmienená zložitou jazykovou situáciou a zároveň veľkou rozlohou územia, v dôsledku čoho sa stávajú nepraktickými.

Za prvý pokus o členenie španielsky hovoriacej Ameriky z tohto zorného uhla sa považuje jej rozdelenie na päť oblastí na základe prehispánskeho substrátu, ktoré navrhol v roku 1921 Henríquez Ureña. Podľa tohto rozdelenia patrí Mexiko, rovnako ako aj Stredná Amerika a časť Spojených štátov amerických (ďalej USA), do oblasti substrátu jazyka *náhuatl*. S úplne iným rozlišovacím kritériom prišiel Rosenblat v roku 1962, ktorý odlišuje tzv. *tierras altas* (s tendenciou artikulačne oslabovať samohlásky) a *tierras bajas* (s tendenciou artikulačne oslabovať spoluhlásky). Z ďalších znakov, ktoré môžeme pri rôznych z literatúry známych triedeniach variantov spomenúť, je napríklad *voseo*[1], lexikálne rozdiely atď.

„Typickou mexickou španielčinou“ sa nehovorí na území celého Mexika, rovnako ako mexická španielčina nekončí mexickými hranicami. „El español no desapareció de las tierras mexicanas que pasaron a los Estados Unidos.“ (LIPSKI 1996: 294) V súčasnosti existuje početná skupina pôvodne mexického obyvateľstva žijúca v rôznych oblastiach USA. „Se calcula que unos 38 millones de mexicanos o de sus descendientes viven en los EE.UU. [...]“ (ČERNÝ 2014: 98) Preto je veľký rozdiel hovoriť napríklad o mexickej španielčine (v najširšom slova zmysle) a o španielčine na území Mexika. Rovnako aj v rámci Mexika existujú rôzne varianty, ktoré sa na základe vplyvov na danom území možno viac približujú okolitým variantom ako norme hlavného mesta Ciudad de México (ďalej CDMX). Je to napríklad prípad variantov na polostrove Yucatán[2].

---

[1] V spojení tohto kritéria s ďalšími znakmi vytvoril v roku 1964 rozdelenie na 16 oblastí José Pedro Rona a neskôr, v roku 1982, použili takého kritérium aj Zamora a Guitart, ktorí územie rozdelili na 9 oblastí.

[2] „El Yucatán español petrence, desde el punto de vista lingüístico, a Centroamérica, al igual que el estado de Chiapas y las zonas vecinas [...].“ (LIPSKI 1996: 294)

V tejto súvislosti neprekvapuje Lipskeho (1996: 294) konštatovanie, že „[n]o existe ninguna división de México en zonas dialectales universalmente aceptada“.

Aj napriek problematickému určeniu jazykových hraníc, López Morales (2005: 239) tvrdí, že ”[...] los países representan unidades lingüísticas relativamente bien definidas. En la gran mayoría de las ocasiones ello se debe a la poderosa influencia cultural –y lingüística– que ejercen las capitales respectivas en todos los países“. Hlavné mestá predstavujú husto zaľudnené centrá, ktoré významne vplývajú aj na najodľahlejšie miesta v krajine. Tento vplyv je podmienený tým, že sú sídlami najdôležitejších inštitúcií, vlády, či hlavných komunikačných médií. Na územiach, ”[...] en que conviven varias normas (piénsese en los casos de `tierras altas´ y `tierras bajas´, como ocurre en México, Colombia, Ecuador y Venezuela) la que impera como modelo de corrección y buen decir es siempre México, Bogotá, Quito y Caracas [...]“ (LÓPEZ MORALES 2005: 239).

V tejto práci sme sa rozhodli označovať predmet nášho záujmu výrazom *mexická španielčina*. Nasledujúce odstavce venujeme obsahovému vymedzeniu tohto výrazu. Rôzni autori sa už dlhšie zaoberajú tým, ako čo najkorektnejšie označovať jednotlivé americké varianty španielčiny. Terminológia známa z literatúry ponúka viaceré možnosti: *español de México, español en México, español mexicano, variantes mexicanas, hablas mexicanas* atď. Podľa Carmen Saralegui (2004: 19) pomenovanie *español de América* v sebe nesie myšlienku ucelenosti, v ktorej cítiť kontrast s pomenovaním *español peninsular*. Ako sme už spomenuli, americká španielčina predstavuje súhrn veľkého množstva variantov, ktoré sa od seba výrazne odlišujú. Preto Saralegui pripomína návrh, s ktorým prišiel Alba, a to hovoriť radšej o *español en América*, pretože lepšie evokuje prítomnosť rôznych jazykových variantov. Na každý z nich prakticky môžeme premietnuť ten istý problém pomenovania, ako v prípade „americkej španielčiny“.

V tejto práci teda budeme na pojem *mexická španielčina* nahliadať v tom najširšom slova zmysle. Avšak nesústredíme sa na jednotlivé regionálne rozdiely, ale naopak, pokúsime sa opísať jej spoločné znaky a to, aké sú väčšinové tendencie, prevažne vznikajúce v CDMX. Tam, kde to budeme považovať za potrebné, zohľadníme aj regionalizmy.

Existuje viacero rovín jazyka, ktoré sa zvyknú v rámci deskriptívnej charakteristiky jedného variantu analyzovať. Hoci sú tieto roviny vzájomne prepojené, obvykle sa opisujú zvlášť, okrem iného kvôli prehľadnosti opisu ich jednotlivých typických znakov. Väčšinou sa spomínajú tri základné: je to oblasť výslovnosti (foneticko-fonologická rovina), gramatiky (morfologicko-syntaktická rovina) a slovnej zásoby (lexikálna rovina). V tejto práci sa

zameriavame na lexikálnu oblasť mexickej španielčiny, a len tam, kde to považujeme za potrebné (resp. nevyhnutné), uvádzame aj charakteristické znaky z ostatných spomínaných rovín jazyka. Oblasť slovnej zásoby je obzvlášť zaujímavá, pretože, ako vysvetľuje Černý (2014: 57), oproti iným rovinám jazyka vykazuje v porovnaní s ostatnými variantmi najväčšie rozdiely. Zdôvodňuje to tým, že rôzne typy zmien v jazyku neprebiehajú rovnakou rýchlosťou. Práve „[...] el léxico y la fraseología suelen desarrollarse a una velocidad sorprendente [...].“ (ČERNÝ 2014: 57)

Slovnú zásobu výrazne ovplyvňuje množstvo faktorov, napríklad regionálna príslušnosť, vek, sociálna vrstva, vzdelanie, záujmy, samotná povaha hovoriaceho a iné. Preto, ako tvrdí Lope Blanch (2000: 324), jednotlivé dialektálne rozdiely v slovnej zásobe často spočívajú len v rozdielnej frekvencii používania istých slov: *[l]o común no es que unos dialectos usen formas lingüísticas desconocidas en los otros, sino que en cada uno de ellos se empleen esas formas en diferente proporción, sin que ello excluya casos de diversidad dialectal debida a la situación específica de ”presencia::ausencia“ de algún hecho lingüístico.*

Pre úplnosť uvádzame niekoľko postrehov k mexickej španielčine z historickej perspektívy. „En su etapa inicial, primerísima, el castellano llega a México, efectivamente, en boca de hombres procedentes de las Antillas.“ (LOPE BLANCH 2000: 180) Preto sa dlho hovorilo o tom, že táto etapa značne ovplyvnila mexickú španielčinu, podobne ako aj rovnako diskutovaný andalúzsky dialekt. Lope Blanch (2000: 181) ale hovorí, že dôležitosť týchto vplyvov sa v rámci mexickej španielčiny značne preceňovala[3]. Zároveň tvrdí, že mexická španielčina má viacero znakov, ktoré vôbec nezodpovedajú andalúzskemu variantu. Po príchode kolonizátorov zo Španielska na územie Ameriky sa pod vplyvom rôznych dialektov začali miešať všetky španielske varianty. Okrem týchto variantov prichádzajúcich zo Španielska vplývali navyše na americkú španielčinu aj ďalšie, miestne faktory, príznačné pre jednotlivé oblasti Ameriky. Jedným z týchto faktorov boli aj indigénne[4] jazyky, v Mexiku predovšetkým náhuatl[5].

---

[3] Spolu s týmito tvrdeniami spomína aj ďalšie charakteristické znaky, ktoré sa americkej španielčine zvykli prisudzovať a podľa neho síce „majú niečo do seba“, ale je potrebné ich značne upresniť a skorigovať. Boli to „[s]u homogeneidad o uniformidad, su conservadurismo, su rusticismo o vulgarismo, su arcaísmo, y su colorido amerindio, de una parte, y andaluz, de otra“ (LOPE BLANCH 2000: 177).

[4] Tieto jazyky sa španielsky prevažne označujú ako *lenguas indígenas*. V slovenčine sa prekladajú rôznymi pojmami: indiánske, natívne, pôvodné, domorodé či americké jazyky. V týchto prekladoch je mierne cítiť nepresnosť označenia pre situáciu v Mexiku. Na účely tejto práce sme sa rozhodli používať pojem *indigénne jazyky*. Aj keď slovo „indigénny“ nie je v slovenčine úplne obvyklé, najjednoznačnejšie odráža povahu španielskeho výrazu *indígena*.

[5] „Su lengua sirvió ya en la época precolombina como lengua franca a varias etnias indígenas para comprenderse entre sí.“ (ČERNÝ 2014: 98)

Súčasná jazyková situácia na území Mexika je veľmi rozmanitá. Černý (2014: 97) uvádza, že aj keď je španielčina materinským jazykom väčšiny Mexičanov, „[...] junto con él las 65 lenguas indígenas vivas se consideran-lenguas nacionales oficialmente. Los datos de varias instituciones difieren en cuanto al número exacto de indígenas mexicanos, oscilando entre 7 y 12 millones.“ (cf. ZIMMERMANN 2004: 20) Preto sú mexické varianty indigénnymi jazykmi silno ovplyvňované.

Osobitý vplyv je možné pozorovať práve na oblasti slovnej zásoby. ”La contribución más importante del náhuatl al español de México y de América Central reside particularmente en el vocabulario, siendo digno de destacar que –como en el caso de las lenguas antillanas– también un número notable de sus préstamos se difundió por las Antillas y América del Sur e, incluso, en el español europeo.“ (ALEZA IZQUIERDO a ENGUITA UTRILLA 2010: 271)

Práve preto sme sa celú nasledujúcu kapitolu rozhodli venovať vplyvu indigénnych jazykov na mexickú slovnú zásobu.

3 VPLYV INDIGÉNNYCH JAZYKOV NA MEXICKÚ SLOVNÚ ZÁSOBU

Španielčina sa v priebehu stáročí vo všetkých oblastiach, kde sa ňou hovorí, značne premieňala. „Al llegar al Nuevo Mundo, [...] fue entrando en contacto con algunas lenguas americanas de muy diversa naturaleza; pronto sofocó a algunas de ellas hasta causar su total extinción [...] si bien otras veces mantuvo un largo, secular e íntimo contacto con los idiomas indígenas [...].“ (LOPE BLANCH 1979: 7) Na jednej strane americká španielčina nadobudla isté všeobecné spoločné charakteristiky, na druhej prebehla jej diverzifikácia na veľké množstvo variantov. To, čo určilo smer jej vývoja v konkrétnych oblastiach, boli bezpochyby, okrem tendencií prirodzeného vývoja španielčiny ako takej, aj historické faktory a sociokultúrne pomery obyvateľstva. Rozsiahle americké územie predstavovalo kultúrnu aj jazykovú diverzitu, do ktorej zasiahol príchod Európanov, a premeny spoločnosti prirodzene viedli aj k jazykovým zmenám. Rôzne stupne vzniknutého bilingvizmu mali za následok obojstranné[6] interferencie medzi španielčinou a indigénnymi jazykmi. V súčasnosti, ako následok politických, sociálnych a ekonomických faktorov, „[s]e percibe un aumento del bilingüismo y una disminución de los monolingües, factor que puede tomarse como índice de desindianización.“ (ZIMMERMANN 2004: 22) Preto sú dnes niektoré z indigénnych jazykov v bezprostrednom ohrození. (cf. ZIMMERMANN 2004: 25)

Niektoré zjavné jazykové interferencie na seba pútali nemalú pozornosť. Mnohí autori im začali prisudzovať podstatnú úlohu v celkovom vývoji a diverzifikácii jednotlivých variantov. Rovnako ako v prípadoch spomínaných v predošlej kapitole, autori často začali robiť unáhlené závery, na čo Lope Blanch (1979: 9) upozorňuje slovami „[...] se tendía hace unas décadas a dar explicaciones fundamentadas en la acción de los sustratos [...]“. Často sa zabúdalo na prirodzenú tendenciu vývoja španielčiny, na prítomnosť istých znakov už v latinčine, v iných románskych jazykoch alebo dokonca aj v regionálnych variantoch na území Španielska. Americkej španielčine tak začali byť prisudzované „typické americké znaky“, ktoré „vznikli“ na základe vplyvu jazykových substrátov a adstrátov. Tvrdenia rôznych autorov sa na seba začali nabaľovať bez ich detailného podloženia hodnovernými dôkazmi. V rámci štúdia mexickej španielčiny bol Lope Blanch jeden z tých, ktorí začali tieto tvrdenia spochybňovať, overovať a postupne vyvracať. Ukázalo sa, že celkový vplyv ostatných prítomných jazykov nie je až tak zásadný, ako sa na prvý pohľad zdalo. V mnohých

[6] „[... E]l contacto puede causar transferencias en las dos lenguas afectadas.“ (ZIMMERMANN 2004: 27)

prípadoch sa samozrejme nepopiera, že prispeli práve k nejakému konkrétnemu smeru vývoja, ale väčšinou len ako jeden z faktorov, ktoré ho ovplyvnili, a teda nie ako jediný dôvod podmieňujúci daný variant španielčiny. Skutočných znakov takéhoto charakteru, naviac meniacich jazykový systém, je naozaj (až prekvapujúco) málo. V gramatickej rovine (teda v oblasti syntaxe a morfológie) a vo foneticko-fonologickej rovine je ich minimum. Úplne inú situáciu predstavuje oblasť slovnej zásoby, ktorá je bohatým zdrojom na pozorovanie vplyvov ostatných jazykov. Avšak ani tu nie je rozsah ich vplyvu tak zásadný, ako sa pôvodne predpokladalo, aj keď tento dojem môžu španielsky hovoriaci z iných oblastí veľmi rýchlo nadobudnúť. Túto situáciu mexickej slovnej zásoby sa pokúsime priblížiť hlavne na základe zhrnutia, ktoré ponúka Lope Blanch (1979). Zameriava sa v ňom na jazyk CDMX, pretože je to miesto, kde je vplyv regionálnych adstrátov minimálny, a teda je možné pozorovať vplyvy ostatných jazykov na mexickú „normu“ ako takú.

Je potrebné ešte ujasniť pojmy *jazykový substrát* a *jazykový adstrát*. V súvislosti s mexickou španielčinou niektorí autori tieto pojmy používajú špecificky. Zavadil (2015: 17) definuje jazykový substrát ako „[...] lengua utilizada por la población autóctona que fue asimilada por una lengua importada y desapareció, dejando algunas huellas en la lengua importada“, a adstrát zase ako „[...] una lengua que durante cierto tiempo convivió con la lengua autóctona, luego se separó y sigue existiendo como lengua viva". Toto rozdelenie pojmov považujeme za všeobecne prijateľné. Autori zaoberajúci sa mexickou španielčinou však jazyk náhuatl nazývajú substrátom, aj keď sa jedná o živý jazyk[7]. Táto osobitosť je podmienená typom jeho vplyvu na španielčinu. Výskumy sa tak nezaujímajú o jednotlivé regionálne interferencie, ale hlavne o celkový dopad, ktorý má náhuatl na mexickú španielčinu ako systém. Práve preto sa náhuatl väčšinou považuje za substrát. Na druhej strane, mayské jazyky majú významný vplyv na regionálnu španielčinu, hlavne v oblasti polostrova Yucatán. V tomto prípade budeme hovoriť o jazykových adstrátoch. Situácia je tu odlišná hlavne vďaka statusu, ktorý si tieto jazyky oproti španielčine udržujú. Na území, na ktorom sa používajú mayské jazyky, je veľa dvojjazyčných hovoriacich a dokonca aj veľa takých, ktorí španielsky vôbec nehovoria. Často sa teda nejedná len o druhý jazyk, naopak „[...] el prestigio del maya [...] deriva de circunstancias cualitativas singulares: el maya es vehículo de comunicación no solo para la mayoría de la población rural o popular, sino que es utilizado asimismo por buena parte de las personas cultas de esos territorios“ (ALEZA IZQUIERDO a ENGUITA

[7]„A partir del siglo XVIII el náhuatl comenzó a retroceder ante el español; hoy se escribe en algunos círculos intelectuales y es hablado todavía por varios cientos de miles de personas, muchas de ellas bilingües.“ (ALEZA IZQUIERDO a ENGUITA UTRILLA 2010: 271)

UTRILLA 2010: 388-389). Okrem náhuatlu a mayských jazykov sa na území Mexika pravdaže používa aj mnoho ďalších[8].

Vplyv náhuatlu na mexickú španielčinu, s výnimkou slovnej zásoby, sa na základe toho, čo hovorí Lope Blanch, javí ako naozaj veľmi malý. Zdá sa, že v súhrne sa jedná len o štyri charakteristické znaky, ktoré „[...] no alteran muy profundamente [...] ni la estructura fonológica ni [...] la estructura gramatical del español“ (LOPE BLANCH 1979: 13).

Rozdiel medzi vplyvom indigénnych jazykov na gramatiku a výslovnosť mexickej španielčiny oproti vplyvu na slovnú zásobu je mimoriadne veľký. Na základe prevzatých slov, ktoré dnes registrujeme, je možné čiastočne rekonštruovať nielen jazykové, ale aj socio-kultúrno-historické pomery.

Španielčina prevzala z indigénnych jazykov množstvo slov. Niektoré z nich boli špecifické a španielsky fonologický systém nebol dostatočný na ich zachytenie. Napriek svojej osobitosti boli časté. Tieto slová vstupovali do mexickej španielčiny viacerými spôsobmi. Buď sa prirodzene adaptovali do španielskeho systému, prešli rovnakým historickým vývojom ako pôvodne španielske slová, v iných prípadoch mal ich vývoj dvojaký charakter (jeden zodpovedajúci tradičnému španielskemu vývoju a druhý zachovávajúci určité znaky natívnych jazykov či vykazujúci isté nepravidelnosti), alebo aj ostávali súčasťou španielskej slovnej zásoby prakticky bez zmeny, a tým ustaľovali v systéme nové prvky. “Si los préstamos conservan su estructura fonológica original y son lo suficientemente numerosos, pueden introducir hábitos articulatorios nuevos [...]“ (LOPE BLANCH 1979: 15-16).

Lope Blanch (1979) upozorňuje na fakt, že autori pri štúdiu slovnej zásoby, majúcej svoj pôvod v indigénnych jazykoch, mali tendenciu spisovať všetky slová, ktoré niekto niekedy spomenul. Čím sa už nezaoberali, bola frekvencia ich použitia, kontext, v ktorom sa používajú, ich schopnosť tvoriť deriváty a podobne. Tieto faktory sú ale pri charakterizovaní slov veľmi podstatné. Po podrobnejšej analýze Lope Blanch prichádza k záveru, že prevažné množstvo slov nie je všeobecne známe. Iné slová naopak prešli až do všeobecnej slovnej zásoby španielčiny, a aj keď nie je pochýb o ich porozumení ani pôvode, podľa jeho názoru nijakým spôsobom nešpecifikujú práve mexickú španielčinu. Ďalšie sú zase spoločné ako pre územie Mexika, tak aj pre stredoamerickú oblasť. Pravdaže, okrem toho nachádzame v každej zóne v rámci územia Mexika regionálne rozdiely a vplyvy ďalších faktorov. Tu opäť

[8] ”En el sudeste de México entraron en contacto con el español una variedad de lenguas indígenas: el zapoteco, el mixteco, el totonaco y el huasteca. En buena parte del norte de México se habla el otomí; el tarrascano se puede oír al oeste de la Ciudad de México, y el yaqui en el noroeste de México.“ (LIPSKI 1996: 297)

narážame na problém, ako definovať mexickú slovnú zásobu (alebo celkovo mexickú španielčinu). Ako ju zrozumiteľne opísať, ako neignorovať regionálne, spoločenské a jazykové rozdiely, ako zdôrazniť to typicky mexické, či to pôvodne mexické, atď.

V nasledujúcej časti kapitoly popíšeme na základe (LOPE BLANCH 1979) tú mexickú slovnú zásobu, ktorá má svoj pôvod v indigénnych jazykoch. Zameriame sa len na tie slová, ktoré považujeme za relatívne živé a všeobecné, ktoré teda nepatria medzi regionálne, ani iným spôsobom marginálne výrazy.

Lope Blanch hovorí, že indigenizmy väčšinou pomenovávajú faunu, flóru, potraviny a rôzne domáce náčinia, čo je v rámci celej slovnej zásoby pomerne úzky okruh slov. Toto všetko je životným štýlom vzdialenejšie mestskému obyvateľstvu. Okrem toho sa mnoho zo spomínaných skutočností mení v závislosti od regiónu, teda nie je potreba pomenovávať veci, ktoré v daných oblastiach neexistujú. Preto vyzerá byť využívanie indigenizmov rozsiahlejšie mimo veľkých miest, ale zároveň vždy redukované len na malú skupinu obyvateľstva. Často indigenizmus nie je jediný výraz vhodný na pomenovanie danej skutočnosti, čím je vystavený riziku, že sa časom prestane používať úplne.

V prípade indigenizmov sa jedná o relatívne veľmi malú skupinu slov. Z nich je naozaj častých len zopár, no práve tie vytvárajú dojem významného vplyvu. Kvôli všetkým týmto faktorom je dôležité opísať nielen význam slova, ale aj konkrétne okolnosti jeho použitia.

Na takýto opis slovnej zásoby sa Lope Blanch na jednej strane rozhodol skúmať frekvenciu ich použitia a na druhej strane určiť, ako fungujú v rôznych typoch jazyka (v hovorenom, písanom, literárnom, novinárskom atď.). Zásadný rozdiel vidí medzi slovami označujúcimi vlastné mená a medzi všeobecnými slovami.

Na základe zozbieraných jazykových materiálov (4 600 000 slov) skonštatoval, že len 0,47 % z nich tvorili indigenizmy. Ak sa vezmú do úvahy iba indigenizmy, ktoré nemajú povahu vlastných mien, ostáva len naozaj drobná časť slovnej zásoby predstavujúca 0,07 % z daného korpusu (celkom 3 380 výskytov[9]). Týchto 3 380 výskytov predstavuje iba 312 slov, čo zodpovedá len 237 slovným základom. Aj z nich len málo tvorí naozaj frekventované slová. „Solo una treintena de voces indígenas muestra relativa vitalidad en el español de México, y la frecuencia de su aparición en el discurso –oral o escrito– resulta verdaderamente elevada.“ (LOPE BLANCH 1979: 30)

[9] Po pridaní 50 slov, ktoré sa v zozbieraných materiáloch nenachádzali, ale predstavovali inak bežnú časť slovnej zásoby, obsiahnutej aj v mnohých slovníkoch.

Podľa toho, do akej miery sú pre Mexičanov zrozumiteľné, slová zatriedil do šiestich úrovní: úplne všeobecne známe (95 slov)[10], takmer všeobecne známe (60 slov)[11], stredne známe (62 slov)[12], slová málo známe alebo s nejednoznačným významom (27 slov)[13], veľmi málo známe slová (38 slov)[14], prakticky neznáme pre väčšinu mestského obyvateľstva (30 slov)[15].

Na to, aby mohol posúdiť tzv. *vitalitu* skúmaných indigenizmov, bolo potrebné zvážiť rôzne faktory. Zaoberal sa sociálnou úrovňou respondentov (zaujímalo ho, či sú slová špecifické pre vzdelaných/nevzdelaných), schopnosťou slov tvoriť ďalšie slová, či majú viacero významov (prípadne tvoria najrôznejšie príslovia, porekadlá, atď.), na akom geografickom území sa používajú, a či sa nachádzajú v situácii, kde o svoj status musia bojovať s iným konkurenčným slovom.

Prišiel k záveru, že väčšina týchto indigenizmov patrí medzi slová, ktoré sa používajú bez rozdielu na spoločenské vrstvy. Zdá sa, že len 60 z nich má tendenciu viazať sa na konkrétnu spoločenskú vrstvu. Väčšina z nich (35) je sémanticky rôznorodá a viaže sa skôr na jazyk vzdelaných vrstiev (*lengua culta*) a len 15 označuje koncepty späté s poľnohospodárstvom a ľudovou kultúrou, teda im skôr rozumejú i nevzdelaní ľudia (*informantes incultos*). Čo sa týka druhého faktora, teda ich produktivity, medzi tie, ktoré vytvorili najviac slov sa radia: *chile, pulque, chocolate, petate, jitomate, zacate, chicle, coyote, cuate, mezcal, pepenar,* prípadne, aj keď už trochu menej produktívne, *nopal, petaca, tequila, tlapalería, tepache, chayote.* Medzi tými, ktoré majú viacero významov alebo tvoria príslovia, sú nasledovné: *camote, chile, cocol, petate, pinole, atole, coyote, cuate, güila*, *mole, petaca, pepenar, tecolote, quiote, tenate/tanate* so synonymom *tompiate, popote, escuintle, guaje* a trochu menej časté *chocolate, guajolote, piocha, zacate* a iné. Môže sa jednať o výhradne mexické slová, ale takisto aj o slová používané za hranicami Mexika, dokonca až o slová patriace do všeobecnej španielčiny. To nastáva len v prípadoch slov relatívne častých v rámci Mexika.

Ako posledné, ale nie s menšou dôležitosťou, spomína Lope Blanch práve to, či má dané slovo nejaký konkurujúci výraz, či už hispánskeho pôvodu, alebo prevzatý z iného natívneho jazyka. Podľa toho zatrieďuje indigenizmy do týchto skupín: slová bez konkurenčných výrazov (*aguacate, chocolate, guacamole, nopal, malinchismo, jitomate*), konkurujúci

[10] Pre kompletný zoznam pozri (LOPE BLANCH 1979: 35).
[11] Pre kompletný zoznam pozri (LOPE BLANCH 1979: 35-36).
[12] Pre kompletný zoznam pozri (LOPE BLANCH 1979: 36).
[13] Pre kompletný zoznam pozri (LOPE BLANCH 1979: 36).
[14] Pre kompletný zoznam pozri (LOPE BLANCH 1979: 36-37).
[15] Pre kompletný zoznam pozri (LOPE BLANCH 1979: 37).

hispánsky výraz je častejší ako indigenizmus (*cocolazo x golpe; trancazo x tiro, disparo; pilmama x nana, niñera; chomite x falda; chamagoso x mugroso, sucio*), alebo, aj keď menej často, preferuje sa indigenizmus pred španielskym výrazom (*cempasúchil x flor de muerto; jacal x choza; papalote x cometa*). Kvôli faktorom rôzneho charakteru (od štylistických cez generačné až po idiolektálne preferencie) sú niektoré skrátka ťažko zatriediteľné a ich prevaha nie je jednoznačná. To, že si viaceré výrazy navzájom konkurujú, môže viesť k vymiznutiu jedného zo slov, ale aj k sémantickej špecializácii, čím sa jeho význam redukuje. Nadobúda tak v jazyku inú funkciu ako dovtedy (slovo sa významovo konkretizuje, získava napríklad pejoratívny význam, má štýlovo vyhranené charakteristiky a pod.).

Na základe týchto faktorov je možné definovať takzvané jadro mexických indigenizmov, ktoré, až na drobné výnimky, zodpovedá prvým dvom spomínaným skupinám, teda úplne, prípadne takmer úplne známym slovám. Dá sa tvrdiť, že „[...] los indigenismos de uso general en el español de México ascienden, en total, a la cantidad de 155 vocablos, correspondientes a 122 lexemas; sumando a ellos las voces de uso y conocimiento parcial, se llegaría a 244 vocablos y 185 lexemas.“ (LOPE BLANCH 1979: 49). Jedná sa teda o pomerne malý, aj keď rozhodne nie zanedbateľný počet slov.

Drvivá väčšina týchto slov pochádza z náhuatlu. Je to „[...] prácticamente la única lengua indígena de México que ha enriquecido el vocabulario usual en la capital.“ (LOPE BLANCH 1979: 50). Už sme naznačili, že táto situácia sa opisuje ako vzťah jazykového substrátu k španielčine, na ktorej zanechala trvalé stopy. V regionálnych variantoch je samozrejme pod vplyvom ďalších jazykov indigenizmov viac, avšak tie netvoria časť všeobecne známej slovnej zásoby. Situácia na Yucatánskom polostrove je iná. Mayské jazyky tam majú v niektorých oblastiach vysoký sociálny status a známe sú aj regióny s vysokým počtom jednojazyčných obyvateľov bez znalosti španielčiny. V oblasti vplyvu týchto jazykov výrazne rastie počet indigenizmov, aj keď ich vplyv na celkovú mexickú španielčinu až taký výrazný nie je. Príkladmi sú slová *canán, cenote, chilango, henequén, ixtabentún, maquech, papa(d)zul, pibil, salbute*. Z iných jazykov Lope Blanch spomína *tarasco* (*cuacha, charal, huarache, tambache, uchepo*), *otomí* (*naco*), *zapoteco* (*guelaguetza*) a *cahíta* (*guare*).

Indigenizmy sú prevažne konkrétne podstatné mená pomenovávajúce tamojšie skutočnosti, hlavne prírodné. Týka sa to najmä rastlín a zvierat (teda to súvisí aj s potravou, ktorá

tematicky tvorí viac ako štvrtinu indigenizmov[16]). Okrem nich existuje aj zopár slovies a prídavných mien a zdokumentované sú aj dve citoslovcia (*áxale* a *chihuahua*). „A las restatntes categorías funcionales –adverbios, preposiciones y conjunciones– no corresponde ni un solo indigenismo.“ (LOPE BLANCH 1979: 51)

Na základe porovnania bežného hovoreného a písaného jazyka, Lope Blanch (1979: 53) pozoroval, že veľká väčšina indigenizmov (144) tvorí súčasť tak hovorenej ako aj písanej formy mexickej španielčiny. Počet slov, ktoré sa používajú len v jej hovorenej forme, je pomerne vysoký (82; ide prevažne o slová súvisiace so stravou, rodinným prostredím alebo o hovorové slová), aj keď len mierne prevyšuje počet slov, ktoré patria výlučne do písaného jazyka (66). Zaujímavý postreh je, že „[...] la aparición de indigenismos disminuye notablemente en la lengua poética“ (LOPE BLANCH 1979: 55).

[16]„En efecto, de las 95 voces que integran el grupo de indigenismos de mayor uso, casi la mitad –44– se relacionan con la alimentación popular.“ (LOPE BLANCH 1979: 52)

4 ŠPANIELSKY HOVOROVÝ JAZYK

V tejto kapitole sa zameriavame na opis hovorového jazyka. Priblížime ho najprv prostredníctvom všeobecných tendencií španielskeho hovorového jazyka. Následne sa sústredíme na hovorové znaky mexických variantov, predovšetkým jazyka hlavného mesta CDMX.

4.1 Základné pojmy

Španielčina má na vyjadrenie pojmov *jazyk* a *reč,* ktorými disponujeme v slovenčine, hneď štyri základné výrazy: *lengua, idioma*, *lenguaje* a *habla*. Rôzni autori narábajú s touto španielskou terminológiou rozlične. Slovenská terminológia sa (zrejme aj preto) nedá vo všetkých kontextoch jednotne priradiť k tej španielskej, čo situáciu značne komplikuje. Necháme preto stranou podrobnú analýzu používania týchto termínov jednotlivými autormi a spomenieme len základný rozdiel, ktorý predpokladá „[...] frente al planteamiento abstracto de la lengua como sistema, el concreto del habla (del lenguaje) como conducta verbal“ (VIGARA TAUSTE 1980: 9).

Konkrétne prejavy použitia jazyka môžu byť dvojakého typu, a to *ústne* a *písomné*. Avšak nesmieme zabúdať, že rozdelenie na písomný a ústny jazyk nie je vôbec jednoznačné. Mohli by sme toto rozdelenie spomenúť hneď dvakrát, v dvoch rôznych poňatiach, úplne iného charakteru. Prvé rozdelenie by bolo striktne podľa toho, či daný jazykový prejav „čítame“ alebo „počujeme“ a pod tým druhým by sme videli len určitú tendenciu k charakteristikám konkrétneho prejavu jazyka, bez ohľadu na to, či bol v skutočnosti vyslovený alebo napísaný.

Na jednej strane teda máme písomné a ústne použitie jazyka a na druhej strane samotný jazyk môže byť vo svojich znakoch prevažne písomný alebo hovorený (audio-orálny). Tradične niesol napísaný text charakteristiky (písaného jazyka) spájané(ho) so správnosťou, formálnosťou či estetickosťou. Dnes sa ale hranice medzi ústnym a písomným zlievajú čím ďalej, tým viac, aj vďaka veľkému rozvoju technológií a vplyvu médií, a tak sa každodenne stretávame s *písomnými verziami ústneho jazyka* (chaty, dialógy v literárnych dielach atď.) a naopak, s *ústnymi verziami písomného jazyka* (televízne správy, rôzne typy prednášok atď.).

Ďalší rozdiel, na ktorý je potrebné v slovenčine (aj keď v španielčine je to jednoznačné) upozorniť, je rozdiel medzi jazykom *hovoreným* (*oral*) a jazykom *hovorovým* (*coloquial*), na ktorý sa budeme na nasledujúcich stránkach zameriavať. V španielčine ešte existuje výraz

hablado, ktorý Vigara Tauste (1980) vidí v užšom zmysle ako jazyk hovorený (*oral*), ktorý teda *hablado* presahuje. Na základe toho sa domnievame, že pojem *hablado* odkazuje na charakteristiky hovoreného jazyka (či už napísaného alebo povedaného), s výnimkou hovoreného jazyka s prevažne formálnymi znakmi, a tým tvorí len časť z celku jazyka charakterizovaného hovorenými znakmi. Zahŕňa v sebe rôzne stupne neformálnosti a sociálnej prijateľnosti. Na konkrétnu terminológiu, ktorá by jasne pomenovávala tieto skutočnosti v slovenskom jazyku, sme však, žiaľ, nenarazili.

Vigara Tauste (1980: 14) vysvetľuje, že „[a]fines a «coloquial» se emplean términos como «Familiar, Popular, Vulgar» para caracterizar la lengua hablada.“ Spomína, že všetky tieto výrazy sa rôzne zamieňajú, aj keď existujú ich ustálenejšie použitia. Výraz *coloquial* je v podstate len nové pomenovanie tradičnejšieho výrazu *familiar*. Oba odkazujú na absenciu formálnych znakov. Zvyšné dva výrazy (*popular* a *vulgar*) majú k sebe takisto veľmi blízko, niekedy sa takmer nerozlišujú. Okrem toho, že sa takisto spájajú aj s hovorovosťou (*coloquial*), a teda aj s charakteristikami rozhovoru (*conversacional*), majú v sebe ešte iný odtieň, a to že sa často vychyľujú od sociálne akceptovanej normy a asociujú sa s nižšími vrstvami spoločnosti. *Popular* a *vulgar* sa zamieňajú, pretože sú vnímané prakticky bez rozdielu. To, čo vyjadrujú, môžeme vidieť v kontraste, ktorý sa nám ponúka oproti *lengua vulgar*, a tým je *lengua culta*. V snahe vyhnúť sa ďalšiemu zneprehľadneniu terminológie, vlastné preklady jednotlivých španielskych výrazov do slovenčiny zámerne neuvádzame.

Budeme sa zaoberať hovorovým jazykom, teda sa zameriame predovšetkým na výraz *coloquial*. Vigara Tauste (1980) zhrnutím iných autorov prichádza k výsledku, že to, čo *coloquial* odlišuje od zvyšných troch termínov, je, že sa jedná o *nivel del habla* a nie o *nivel de la lengua*. Výraz c*oloquial* sa veľmi úzko spája (niekedy až zamieňa) aj s *conversacional*. Zhrnúť by sme to mohli nasledovne: „«[l]engua coloquial», participaría, pues, de todas las características de la lengua hablada más las propias, que le vienen dadas por su carácter conversacional.“ (VIGARA TAUSTE 1980: 12) Jedná sa teda o jazyk živý, spontánny a prirodzený, spájaný s nízkym stupňom formálnosti, ktorý ale nie je nutne „*popular*“. Niekedy sa nehovorí len o *habla/lenguaje coloquial*, ale aj o *estilo coloquial*, prípadne *conversacional*. Vigara Tauste (1980: 13-14) upozorňuje, že hovorový jazyk býval chybne označovaný za jednoduchý, aj keď by bolo možné tvrdiť presný opak. Prepisy hovorového či hovoreného jazyka pôsobia často zarážajúco a komplikovane. (Výpoveď neraz stráca koherenciu najrôznejšími zárazmi hovoriaceho, nedokončenými vetami, skokmi

k predchádzajúcim myšlienkam, nedodržiavaním časovej súslednosti, zhôd v rode a čísle atď.)

4.2 Charakteristiky hovorového jazyka

Na opis hovorového jazyka je podstatné charakterizovať rozhovor ako taký: "El coloquio está en primer lugar condicionado por los interlocutores [...y,] lo que distingue al coloquio de los demás usos lingüísticos es, precisamente, su estricta actualización: el que habla quiere ser entendido al instante: de aquí la necesidad de adaptarse a la lengua que se supone más inteligible para el interlocutor [...]" (VIGARA TAUSTE 1980: 13). Podstatná je teda schopnosť prispôsobiť sa kontextu a účastníkom rozhovoru, z čoho vyplýva jeho improvizačný charakter.

Je samozrejmé, že hovorový jazyk sa riadi úplne inými pravidlami ako jazyk s charakteristikami písaného jazyka, či už v písanej alebo hovorenej podobe. Tento rozdiel je zrejmý, lebo „[o]riginalmente la lengua y el habla se manifestaron exclusivamente de manera oral [...]" (ALARCÓN 1978: 42) a „[...] la escritura es resultado de la actividad creadora y consciente de los seres humanos" (ALARCÓN 1978: 23), takisto ako aj písaný jazyk v širšom zmysle. Pozorujeme to či už v syntaktickej, morfologickej alebo lexikálnej rovine. Na priblíženie sa hovorovému jazyku budeme vychádzať z (VIGARA TAUSTE 1980), ktorá zhŕňa postrehy rôznych autorov a veľké množstvo príkladov. Je potrebné upozorniť, že jej príklady vychádzajú z textov španielskej (a nie americkej, prípadne mexickej) španielčiny, so zameraním na madridský variant. Dovoľujeme si ale predpokladať, že repertoár prostriedkov, ktorými španielčina ako taká disponuje, je do veľkej miery použiteľný v ktorejkoľvek z jej variantov. Každá oblasť má svoje osobitosti, ktoré často spočívajú v tom, ktoré konkrétne prostriedky početnosťou svojho použitia prevažujú. Predmetom prípadných ďalších štúdií by mohla byť komparatívna analýza španielskeho (madridského) repertoáru s mexickým. V nasledujúcich častiach uvedieme prostriedky, ktoré Vigara Tauste (1980) spomína. Pokúsime sa zhrnúť základné tendencie a charakteristiky, ktoré sa zdajú byť platné pre španielčinu všeobecne.

Základné charakteristiky hovorového jazyka určuje jeho prvotná funkcia, teda to, že slúži na spontánnu komunikáciu. Preto je hovorový jazyk podmienený na jednej strane samotnou osobnosťou hovoriaceho subjektu a na druhej ostatnými účastníkmi rozhovoru a kontextom. Pre hovorový jazyk je zásadný španielsky pojem *expresividad*. Mohli by sme ho definovať ako „[...] manifestación lingüística externa del ánimo del hablante [...]" (VIGARA TAUSTE

1980: 16). Hovoriaci vyjadruje, čo chce povedať a zároveň navonok prejavuje svoju osobnosť a rozpoloženie, čo „[...] se manifiesta en todos los hábitos lingüísticos y es la primera y más importante característica del lenguaje coloquial. Determina la elección léxica, las variantes morfológicas y la estructura sintáctica de la frase“ (VIGARA TAUSTE 1980: 17). Okrem toho, že výpovede hovoriaceho sú veľmi poznačené jeho idiolektom a aktuálnym rozpoložením, sú značne modifikované aj podľa toho, o akú konkrétnu situáciu sa jedná a pre koho sú určené. V hovorovom jazyku sa manifestujú jednak nálady a postoje hovoriaceho, ako aj povaha situácie, či vzťahu medzi účastníkmi rozhovoru. Medzi základné znaky hovorovej reči patrí jej spontánnosť, subjektívnosť, afektívnosť, egocentrickosť a deiktickosť. Výpovede hovoriaceho sú poznačené jeho uhlom pohľadu a pocitmi, hovoriaci má potrebu to, čo hovorí, zdôrazňovať, odkazovať na mimojazykovú realitu a to všetko sa deje v sústavnej improvizácii. Preto je hovorový jazyk tak špecifický. Jeho syntax je „[...] dinámica, de difícil interpretación por los moldes de la gramática tradicional, sólo teórica, de escasa base real“ (VIGARA TAUSTE 1980: 19). To, s čím sa najčastejšie stretávame, sú „[...] las inferencias inesperadas, los asaltos mentales imprevisibles [... que] provocan en nuestro habla creaciones espontáneas y desviaciones de la norma en apariencia caprichosas“ (VIGARA TAUSTE 1980: 18).

Hovorová španielčina inklinuje k neobvyklým syntaktickým konštrukciám, často podmieneným subjektívnym postojom, logikou, aktuálnymi myšlienkami a pocitmi hovoriaceho. Prevládajú iné typy súvetí ako v písanom jazyku a samozrejme je iné aj rozloženie spojok. Výpovede sú nezriedka preplnené výrazmi, takmer neprítomnými vo formálnom a písanom prejave. Tie predstavujú veľké možnosti vďaka svojim rôznorodým funkciám a širokej palete odtieňov, ktoré sa navyše môžu meniť v závislosti na kontexte, intonácii atď.

Vety v hovorovom jazyku sú často nedokončené, prerušené, alebo naopak, môžu do nich byť vložené časti, formálne s nimi nesúvisiace. Ako sme už spomínali, hovorový jazyk je poznačený egocentrickosťou hovoriaceho, ktorý pociťuje potrebu potvrdzovať svoje výpovede a neustále si vyžaduje pozornosť, resp. snaží sa ju nestratiť. Dosahuje to viacerými spôsobmi, najčastejšie tak, že vo výpovedi využíva rôzne zdôrazňujúce elementy. Často sa jedná o rečnícke otázky, zámerné použitie určitých slov za účelom získania pozornosti, „nadbytočné“ zopakovanie konceptu, vymenovanie viacerých súvisiacich konceptov alebo všeobecné zdôraznenie inými prostriedkami.

Najčastejšími morfologickými prostriedkami využívanými v hovorovom jazyku na vyjadrenie pocitov, hodnotenia a postojov sú sufixy. Hovorová španielčina disponuje napríklad širokou škálou deminutív (pozri časť 6.1.1) a augmentatív, ktorými hovoriaci môže dať najavo svoje kladné a záporné postoje, pričom neplatí, že by deminutíva odrážali len kladný a augmentatíva len záporný postoj. Ďalším znakom, prítomným v hovorovom jazyku, sú časté porušenia zhôd v rode či čísle, zhôd vyžadovaných syntaktickými vzťahmi, a to najmä v dôsledku spontánnosti hovorového jazyka.

Medzi ostatné prostriedky charakterizujúce hovorový jazyk patria najrôznejšie zdvorilostné formulácie, ustálené slovné spojenia, prísahy, urážky a iné. Hovoriaci zvykne zdôrazňovať povedané apelovaním na recipienta, čím ho „nepriamo vťahuje“ do svojej výpovede. Neočakáva sa žiadna reakcia recipienta, a jeho mlčanie sa považuje za „umelo vytvorený“ tichý súhlas s vypovedaným, teda vytvára dojem, že sa už nejedná len o názor hovoriaceho, ale všetkých účastníkov konverzácie. Veľkej obľube sa teší aj irónia a rôzne metafory, porovnania či zveličenia, ktoré dovoľujú popustiť uzdu fantázie hovoriaceho. Medzi ďalšie významné charakteristiky patria aj slová alebo výrazy, ktoré okrem toho, že vyplňujú „hluché miesta“ v rozhovore a získavajú hovoriacemu čas, majú aj dodatočnú zdôrazňujúcu funkciu.

Aby hovoriaci poukázal na to, že to, čo hovorí, je fakt, existuje tendencia svoj názor skrývať za iné vyjadrenia (iné gramatické osoby alebo neosobné konštrukcie), a tým mu zdanlivo dávať všeobecnú platnosť. Jedná sa napríklad o prípady, keď sa prvá osoba singuláru zamení napríklad za *tú*, *uno* alebo *nosotros*.

Pred niekoľkými desiatkami rokov narážalo empiricky orientované štúdium hovorového jazyka na technické problémy pri zhromažďovaní autentických jazykových dát. Dnes už ale je možné pomerne dobre zachytiť a spracovávať aj dáta tohto typu. Výskumy takéhoto charakteru sú veľmi prínosné, pretože „[...] vehículo más frecuente de la comunicación humana: [es] el lenguaje coloquial“ (VIGARA TAUSTE 1980: 29).

Už sme spomínali výrazy, ktoré sú tzv. *výplňové*. V španielskej terminológii sa im hovorí rôzne: *palabras de relleno, expresiones retardatarias, comodines, palabras-ómnibus, muletillas, expletivos, puentecillos* atď. Rôzne pomenovania odkazujú na ich rôzne formálne charakteristiky (jednoslovné/viacslovné výrazy) alebo na ich odlišné funkcie. V rozhovore na ne narážame prakticky sústavne, aj keď „[...] son mucho más habituales las expresiones de relleno en conversaciones de confianza, donde todo aquello que se comunique puede ser insuficiente; y son más abundantes también en gente poco instruida [...]“ (VIGARA TAUSTE

1980: 40). Veľa z nich stratilo svoj doslovný význam a môžu sa nachádzať v rôznych kontextoch a plniť viaceré funkcie. Rozlišujeme niekoľko typov výplňových výrazov: výrazy, ktoré vyplňujú pauzy a zároveň potvrdzujú povedané, výrazy stimulujúce rozhovor (opytovacie či rozkazovacie a zvolacie vety), výrazy spájajúce a výrazy doplňujúce význam výpovedí. Spomínali sme, že hovorový jazyk nie je v žiadnom prípade jednoduchý. Často sú do viet vkladané gramaticky nie nutne potrebné elementy, ale „[...] lo que el hablante pierde en la economía lo gana en la expresividad, valor alusivo y comodidad“ (VIGARA TAUSTE 1980: 43).

Jedným z najnápadnejších výrazov tohto typu v mexickej španielčine je diskurzívny markátor *este*. V jeho prípade pozorujeme rôzne „odtiene funkcií“, ktoré môže plniť v danom kontexte. Podľa (SOLER ARECHALDE a SERRANO 2010) môže uvádzať preformulovanie výpovede, autokorekcie hovoriaceho, vypĺňa pauzu pri hľadaní vhodnejšieho výrazu, či avizuje začiatok vymenovania. Zároveň je zaujímavé, ako v tomto prípade existuje súvis medzi jeho konkrétnou artikuláciou a funkciou, ktorú v kontexte vykonáva. Jedná sa o výraz, ktorý „[...] ha perdido la carga semántica y que más bien cumple una función de tipo pragmático-discursiva [...]“ (SOLER ARECHALDE a SERRANO 2010: 11).

Úlohu výplňových výrazov môžu na seba prevziať jednak samostatné slová alebo celé konštrukcie. Väčšina z nich je *potvrdzovacieho charakteru*. Či už hovoriaci sám potvrdzuje, čo hovorí (*te lo digo yo, creo yo, a mí me parece, no sé qué decirte, como me llamo tal que, como se lo digo, lo que yo digo*[17]), alebo do potvrdenia výpovede zaťahuje druhého účastníka rozhovoru, prípadne i tretiu osobu, na ktorú môže odkazovať buď konkrétne (*como dice papá, todo el mundo dice*), alebo nekonkrétne, teda všeobecnejšie a zdanlivo objektívnejšie (*por lo que cuentan, por lo visto, lo que pasa, ya se sabe*). Azda najčastejším prípadom je práve apelovanie na toho, s kým hovoríme, a to prostredníctvom rečníckych otázok, na ktoré buď nečakáme odpoveď, alebo ju už dopredu poznáme (*¿sabes?*), rozkazovacieho spôsobu (*date cuenta, imagina, no me diga, dígame usted*) alebo výrazov predpokladajúcich známe informácie (*y usted sabe como yo, ya me entiendes, como tú comprenderás, que ya me conoces, dices tú*).

Druhou skupinou sú tzv. *konverzačné stimulanty*, ktorými hovoriaci zahŕňa recipienta do rozhovoru bez toho, aby od neho očakával nejakú odpoveď. Sú to prevažne imperatívy slovies *ir*, *venir*, *mirar*, *oír*, *ver*, atď. (*venga, vaya, vamos, mira, oiga, ve ahí*); ďalšie imperatívy,

[17] Všetky príklady prevzaté z (VIGARA TAUSTE 1980).

ktorými sa hlavne získava pozornosť (*fíjate, figúrate, imagínate, considera, entiéndeme*); a rôzne rečnícke (*¿Eh, qué tal?*) alebo nepriame otázky (*qué quieres que te diga, qué se le va a hacer*).

Ďalšiu kategóriu tvoria tzv. *výrazy napomáhajúce konverzáciu*, ktoré sa ale vzťahujú hlavne k samotnej *správe,* a nie k hovoriacemu ani k recipientovi. „Suelen ir ligados al añadido conceptual, precediéndolo como un nexo gramatical despojado de significado.“ (VIGARA TAUSTE 1980: 66) Väčšina z nich v tomto kontexte nedisponuje svojím pôvodným významom a má predovšetkým spájaciu funkciu. Jedná sa o slová ako *que, pues, pero, conque, y, si*. Aj v rámci výrazov napomáhajúcich konverzáciu má ale každé z nich mnoho rôznych funkcií, napríklad vkladajú výpovede, zdôrazňujú ich, maskujú zaváhanie hovoriaceho, sprevádzajú iné formulácie atď. a v špecifických kontextoch môžu prinášať do výpovede nové odtiene významu.

Ďalšími výrazmi sú tie, ktoré nejakým spôsobom doplňujú význam výpovede alebo vymenovania. V niektorých kontextoch pomáhajú hovoriacemu nekonkretizovať detaily, čím nechávajú voľný priebeh recipientovej predstavivosti (*pues eso, y tal y tal, y así, o eso*), a v iných zase jednoducho uzatvárajú vymenovania.

Pre hovorovú španielčinu je veľmi charakteristické nevyjadrovať vlastnosti obsiahnuté vo výpovediach priamo, ale práve naopak, čo najväčšou „okľukou“, čo pomáha danú vlastnosť osobitne zvýrazniť. Najčastejšie prostriedky, ktoré sa na to používajú, sú perifrázy, úslovia a opakovanie. „La perífrasis permite sin duda la extensión del campo opcional y es uno de los procedimientos básicos de énfasis e intensificación en el lenguaje hablado.“ (VIGARA TAUSTE 1980: 85) Perifrázy, aj ostatné prostriedky používané na zdôraznenie vlastností, so sebou zvyknú prinášať špecifickú intonáciu a vo väčšine prípadov je ich možné nahradiť jednoducho slovom *muy* (*y lo cariñosos que son, con lo buena que es, vaya listo que eres*).

Pri opakovaní istých slov alebo častí viet sa zvykne používať spojka *si* (aj v spojení s inými výrazmi; *vaya que si...*) či stereotypné výrazy (*ya lo creo que...*). Ustálené slovné spojenia (*locuciones*), chápané ako „[...] formas fijas con sentido unitario“ (VIGARA TAUSTE 1980: 95), môžu buď podporovať význam výpovede (*que para qué, de maravilla/de lo lindo/de quedarse loco*), alebo môžu sprevádzať priamo samotnú vlastnosť (*la mar de, una barbaridad de, es de lo más*).

Medzi ďalšie prostriedky sa z tých jednoduchších radí napríklad používanie prefixov a sufixov (*guapetón*), použitie prídavného mena *menudo/a* a opakovanie (*cierto y bien cierto,*

sorda que sorda). Ďalšie konštrukcie majú zase priamy súvis s adjektívom, na ktoré upozorňujú (*de lo más bonita, qué callados vamos, tan sencillo, verdadero pesimista*). Z konštrukcií iného charakteru môžeme uviesť napríklad *ciudad monstruo, un miedo, cuidado que, sí que*.

4.3 Mexická hovorová španielčina

Hovorový jazyk je, ako sme už uviedli, vo všeobecnosti ovplyvňovaný množstvom rôznorodých faktorov, ďalej podmieňujúcich rozličné vyjadrovacie prostriedky. „En el habla popular se interrelacionan de manera heterogénea todos los valores culturales del pueblo en los aspectos económico-político y religioso.“ (ALARCÓN 1978: 39) Nie je to inak ani v jednotlivých oblastiach Mexika. „En cada región existen vocablos especiales, giros característicos, sintaxis y entonaciones diversas.“ (ALARCÓN 1978: 46) Veľké rozdiely sú ako medzi severom a juhom Mexika, tak aj medzi strednou oblasťou, Yucatánom a východným pobrežím (Veracruz a Tabasco). Hovorený ako aj hovorový jazyk je významne podmienený regionálnymi znakmi a sociálno-kultúrnymi pomermi danej oblasti. O veľkej rozmanitosti hovorených podôb jazyka svedčia napríklad príslovia (*refranes*), čo sú „[...] sentencias con una enseñanza, un mensaje o una filosofía que hablan de la idiosincracia del mexicano“ (ALARCÓN 1978: 58). Celkovo je charakteristických znakov vyplývajúcich z „mexického“ kontextu samozrejme viac: „El habla popular del mexicano se compone de regionalismos, refranes, albures, modismos, neologismos, construcciones sintácticas particulares, etc.“ (ALARCÓN 1978: 40). Jazyk hlavného mesta je takisto osobitý, jeho špecifiká zasahujú všetky sociálne vrstvy a prelínajú sa v ňom najrôznejšie vplyvy.

Lara (1996: 466) prichádza k záveru, že existujú „[...] al menos cuatro aspectos del español mexicano hablado en los que se puede encontrar manifestaciones de una verdadera cultura oral: [...] la manifestación de la cortesía y el juego dialógico conocido como *albur*, [...] el juego con la morfología de las palabras y cierto vocabulario usual, general en el país y apreciado como verdadero componente de una identidad lingüística mexicana.“

Alarcón (1978) sa vo svojej knihe zameriava predovšetkým na jazyk (*habla popular*) mladých ľudí v CDMX. Zaujíma ho najmä dôvod, prečo sa tento jazyk vyvinul práve daným smerom. CDMX „[...] tiene un habla popular propia, llena de matices y colorido, expresiones referidas principalmente a aspectos sexuales, escatológicos y experiencias relacionadas con la droga y el licor“ (ALARCÓN 1978: 15). S tým sú spojené aj ďalšie časté znaky tohto jazyka: agresia a „machizmus“. Charakteristiky hovorového jazyka CDMX a hlavne jazyka mládeže sa

Alarcón pokúša vysvetľovať na pozadí kultúrno-historického kontextu a sociálno-psychologického profilu Mexičanov.

Zatiaľ čo Vigara Tauste (1980) spomína španielčinu ako jazyk, ktorý prirodzene inklinuje k vyjadrovaniu vecí nepriamo, prostredníctvom rôznych metafor, prísloví a pod., ktorými sa výpovede aj nepriamo zdôrazňujú, Alarcón (1978: 33) upozorňuje na to, že „[...] el mexicano tiene un miedo inconsciente en su hablar, que utiliza símbolos que denotan o en donde sobresale una inseguridad [...]“, čím je podľa jeho názoru poznačená celá mexická španielčina. Podľa neho sa tu dá pozorovať tzv. *mexický komplex*, o ktorom hovorí známy filozof Samuel Ramos (1934) vo svojej knihe *El perfil del hombre y la cultura en México*. Podľa Alarcóna je na tomto komplexe vidno mexické myslenie a frustráciu, ktorá pramení z problému vlastnej identity, zo sústavného preberania cudzích modelov a pohľadov na svet a z neprijatia vlastnej jedinečnosti. To v mexickej španielčine prispieva k vytváraniu niektorých jej charakteristických znakov a spôsobov vyjadrovania.

Paralelu s problémom mexickej národnej identity možno vidieť napríklad v procese dospievania. Každý mladý človek prechádza týmto obdobím hľadania samého seba, kedy sa búri voči autoritám, systému a spoločnosti ako takej. O to väčší chaos musí zrejme spôsobovať hľadanie vlastnej identity na mieste, kde často nie je primeraným spôsobom prijímaná ani len na národnej úrovni. Jazyk mexických mladých ľudí si na základe toho vyvinul svoje vlastné vyjadrovacie prostriedky: „La mayoría de los jóvenes utilizan expresiones compuestas de formas dialectales, albures, jergas, mexicanismos y construcciones sintácticas características [...] y gozan con el no entendimiento de las demás personas“ (ALARCÓN 1978: 51). Rozhovor mladých je pre nezainteresovaného pozorovateľa často úplne nezrozumiteľný[18]. Okrem typických mexických slov využíva žargónové výrazy, metafory, slová prevzaté z angličtiny[19], fonetickú podobnosť či inú príbuznosť slov, rýmy, modifikuje slová najrôznejším spôsobom, atď. Konkrétne žargón Alarcón (1978: 48) vidí ako prostriedok, prostredníctvom ktorého sa mladí snažia skryť svoju chudobnú slovnú zásobu. Využívajú ho hlavne ako obranný mechanizmus, a tým vnášajú do svojho jazykového prejavu prvok istej agresie. Špecifickým jazykom, ktorý v Mexiku vznikol, je tzv. *albur*, „[...] un tipo de comunicación que se establece generalmente de manera dialogada [...]“ (ALARCÓN 1978:

[18] Môžeme to pozrovať napríklad na úryvkoch v (ALARCÓN 1978: 51-53).

[19] „En la región fronteriza del norte del país, existen ciertas expresiones del inglés, combinado con el español para referirse a objetos y verbos. Algunas [...] se han generalizado a todo el país.“ (ALARCÓN 1978: 55) Často sú to výrazy zo športového prostredia ako: *nocaut, cachar, lobby, hobby, long play, folder, parkearse, okey, troca, marketa*. Sú známe pod názvom „*pochismos*“.

56). Návod je *[...] suponer lo peor. "Piensa mal y no errarás". Es la regla del albur* (ALARCÓN 1978: 58). V rýmovanom dialógu sa hovorí v dvojzmysloch za účelom „uraziť" toho druhého, vyhrať nad ním v slovnej bitke prostredníctvom rýchlych dôvtipných replík a predpokladaním jeho odpovedí.

V každej geografickej oblasti existujú pre daný variant špecifické prostriedky a typy slov. Alarcón (1978: 46-47) zhŕňa „[d]e acuerdo con Henríquez Ureña [...]" rôzne typy *mexických regionalizmov*: aztekizmy alebo mexikanizmy (*zopilote, comal*); slová aztéckeho pôvodu, ktoré ale majú španielsky ekvivalent (*guajolote, papalote, tecolote*); slová iného cudzieho pôvodu, väčšinou z francúžštiny alebo angličtiny, ktorým sa dáva prednosť pred španielskym ekvivalentným výrazom (*boleto* x *billete*); španielske slová používané výhradne v Mexiku (*recámara* x *alcoba*, *cuadra* x *manzana*, *banqueta* x *acera*, *bazar* x *almoneda*); archaizmy (*fierro, pararse*) a neologizmy (*amolar* x *perjudicar, apantallar* x *causar buena impresión*) a ľudovo používané slová, ktoré sa v nejakom zmysle vymykajú „pravidlám" španielskeho jazyka (*pelié, desié, voltié, haiga, riumas, váyamos*).

Alarcón sa vyjadruje aj k vulgárnym slovám a hrubým výrazom. Zaujíma ho hlavne dôvod, prečo sa používajú až do takej vysokej miery. „Se ha llegado a la conclusión que el lenguaje del insulto es más usado en los países con más bajo nivel cultural." (ALARCÓN 1978: 58) Niet pochýb o tom, že Mexiko je jedna z krajín s vysokou mierou nevzdelanosti. Aj keď sa toto číslo postupom času znižuje (predovšetkým v hlavnom meste), negramotnosť stále ostáva jedným z veľkých problémov krajiny. Na základe spomínaného „mexického komplexu" sa (často nevzdelaný) Mexičan snaží vyjadrovať expresívnejšie, alebo jednoducho zdôrazniť, že má pravdu, a na svoju obranu či obhájenie svojich výpovedí sa zvykne uchyľovať k vulgárnym vyjadreniam. Tieto majú v mnohých prípadoch svoj pôvod v prívlastkoch, ktoré môžu mať tak negatívnu ako aj pozitívnu konotáciu. Na tom jasne vidíme, že vulgárnymi slovami sa dá aj urážať, aj niekomu „lichotiť". Tieto výrazy sa spájajú s predsudkami najrôznejšieho charakteru, ktoré pretrvávajú v dôsledku nevzdelanosti a ignorancie a prejavujú sa agresivitou, okrem iného aj vo vulgarizmoch. Samy osebe väčšinou nemajú negatívny podtón. Ten sa vytvoril až na základe tradície. „Pocas son las malas palabras que significan realmente una ofensa, lo que pasa es que el uso y la tradición ha hecho que éstas se apliquen como tales." (ALARCÓN 1978: 61) Konkrétne slová sa začnú spájať s predsudkami a hlavným kritériom pri ich vnímaní je zovšeobecnenie správania sa väčšiny určitej skupiny. Niekedy sa zachádza až do extrému, keď je pôvodné slovo takmer nezrozumiteľné a dnes sa už používa výhradne ako urážka či iný hrubý výraz.

Ambivalentnosť niektorých výrazov pozorujeme napríklad na slovách *chingar*, *madre*, a ďalších z nich odvodených jednotlivých slov a slovných spojení. Slovo *chingar*[20] „[...] admite casi todas las categorías gramaticales“ (ALARCÓN 1978: 62). V každom kontexte (takisto ako aj každý z jeho konkrétnych odvodených tvarov) nadobúda špecifický význam. Je veľmi univerzálne, dá sa nim uraziť, aj pochváliť.

V podobnej situácii sa nachádza aj takisto veľmi produktívne slovo *madre*. Matka je niekto, koho si hlboko ctíme. Preto sa pohŕdanie ňou považuje za jednu z najhorších urážok. Toto slovo je v Mexiku zdrojom lichôtok spojených aj so ženou[21] všeobecne, ale má aj protichodné, negatívne významy. Dá sa aplikovať ako na osobu, tak aj na situácie alebo rôzne úkony. Čo sa týka obrazu ženy ako takej, v Mexiku je to v súčasnosti stále významná téma. Rovnako ako aj v iných krajinách, bojuje sa tu za ženské práva všeobecne. Kontrast medzi mužmi a ženami (či už v pracovnom alebo inom prostredí) je kvôli zreteľnému „machizmu“ veľký. Muži sú od malička vychovávaní s dôrazom na svoju mužskosť, ženy sú nezriedka videné ako menejcenné. Preto sú často urážky smerované na mužov spájané so spochybnením ich mužnosti, napríklad tým, že sú označovaní pomenovaniami pre ženy a sú im prisudzované ženské vlastnosti.

V súhrne z Alarcónovho hodnotenia vyplýva, že mexické vyjadrovanie a jeho charakteristické znaky majú svoj pôvod v spoločnosti, ktorá bola narušená a pretvorená zvonka. Neprijala úplne svoju novú identitu a to viedlo k vzájomnej nevraživosti a celkovej frustrácii, ktorá v súčastnosti stále pretrváva, aj keď sa samozrejme stále vo svojich prejavoch obmieňa. Toto všetko sa prejavuje aj v oblasti jazyka.

Alarcón upriamuje pozornosť na fakt, že názory, záujmy a aj jazyk mladých ľudí sú do vysokej miery ovplyvňované komunikačnými prostriedkami. Manipulačné pôsobenie médií sa odráža hlavne na slovnej zásobe.

Alarcón (1978: 97-99) hovorí, že mladí ľudia vo fáze dospievania prvýkrát čelia v strnulej spoločnosti plnej pravidiel problému svojej vlastnej identity. Tento vždy komplikovaný stret ústi do rebelstva a vzniká tak jazyk, ktorý je istou formou protestu, oslobodenia sa od toho, čo „prikazuje“ spoločnosť. Vzniká tak potreba vytvoriť si niečo vlastné. Možno je to jeden z dôvodov, prečo mladí tak vyhľadávajú jazyk „nezrozumiteľný ostatným“.

[20] Niektoré významy slov odvodených od *chingar* zhrnuté napríklad v (ALARCÓN 1978: 62).
[21] „El mexicano ante la mujer tiene una actitud ambivalente. Una mujer es la madre: pura, impecable, perfecta. Otro tipo es la hembra traidora, inconstante, despreciable, fría y cruel.” (ALARCÓN 1978: 65)

Hlavné mesto ponúka veľkú diverzitu a široké možnosti. Pozorujeme tu značné sociálne aj kultúrne kontrasty. Alarcón tvrdí, že každá spoločenská vrstva má svoje jazykové špecifiká. Nižšie sociálne vrstvy vo svojom jazyku manifestujú hlavne neistotu, frustráciu a potrebu vlastnej ochrany, ktorá sa prejavuje v zastieraní významu „[...] para el no entendimiento de las demás personas mediante consonancia, asonancia, parentesco de acción, sentidos figurados, etc., dando nuevos giros a palabras corrientes“ (ALARCÓN 1978: 100) a v najrozličnejších typoch hrubého vyjadrovania. „Este lenguaje es producto de una creación semimecánica, anónima y metafórica, con temática referida a lo sexual, escatológico y experiencias relacionadas con la droga y es considerado como un símbolo del machismo; al utilizarlo como defensa refleja y pone de manifiesto la creatividad e ingenio popular.“ (ALARCÓN 1978: 100). Tiež hovorí, že niektoré z týchto znakov plynule prechádzajú aj do reči strednej vrstvy obyvateľstva. Tá na jednej strane prirodzene prijíma jazyk z nižších vrstiev, na druhej sa ale snaží napodobňovať jazyk vyšších vrstiev. Často preberá výrazy z angličtiny. Z jej jazyka nie je tak cítiť agresivitu, ale skôr nespokojnosť. Nie je schopná uspokojiť svoje buď už skutočné či spoločnosťou predostreté potreby a na ňu kladené očakávania. Jej jazyk sa vyznačuje neformálnosťou, symbolickým protestom a stereotypnými frázami. Vyššia vrstva spoločnosti (tak ako to už bolo v minulosti) preberá hlavne zahraničné modely života, tentokrát najmä podľa vzoru USA. Jazyk sa v tejto vrstve prelína: „[...] algunas expresiones [...] se originan en las clases populares y [...] son adoptadas por esta burguesía como una pose o **snobismo**, para complementar sus patrones seudonacionalistas, pero que en realidad no corresponde a esta clase social, utiliza también palabras extranjeras principalmente del inglés [...]“ (ALARCÓN 1978: 103).

5 CHARAKTERISTIKA METÓDY

Ako spomíname v úvode, cieľom práce je priblížiť čitateľovi osobitosti slovnej zásoby mexickej španielčiny, ktorá sama o sebe predstavuje širokú a komplexnú oblasť záujmu. V tejto kapitole priblížime metodiku, pre ktorú sme sa v práci rozhodli.

Keďže záverečným výsledkom práce nemal byť slovník ani iná práca rýdzo lexikografického charakteru, rozhodli sme sa zamerať sa na slová a výrazy, ktoré sú s územím dnešného Mexika späté buď etymologicky, viažu sa na miestne reálie, alebo sú preň v porovnaní s inými geografickými regiónmi typické vyššou relatívnou početnoťou svojho použitia. Vedení snahou o syntetický pohľad na prípadné spoločné vlastnosti zvolenej skupiny slov a výrazov, ako aj o systematický prístup a prehľadnosť pri ich prezentácii, rozhodli sme sa navrhnúť jednoduchý klasifikačný systém na ich kategorizáciu.

Na vytvorenie kategórií sme zvolili dvojaký prístup. V prvom rade sme sa snažili postrehnúť, či sa v sledovanej skupine slov a výrazov vyskytujú také, ktoré by boli opakovanou exemplifikáciou tých istých jazykových javov, istých všeobecnejších tendencií, ku ktorým mexický variant španielčiny ako taký inklinuje. Markantné javy tohto druhu sme sa snažili uchopiť prostredníctvom kategórií v kapitole 6.1.

Ostatné slová a výrazy, t. j. tie, pri ktorých sa nám združovanie podľa prvého kritéria nejavilo ako prínosné, sme zoskupili zo sémantického hľadiska pomocou kategórií v kapitole 6.2 a na jej záver dopĺňame i niekoľko typických slov, zaujímavých napríklad z uhla pohľadu svojho vzniku, konkrétneho použitia a pod.

Kombinácia týchto dvoch odlišných perspektív nám umožnila komplexnejšie opísať situáciu, ktorá by inak ostala zachytená len čiastočne. Pri opise jednotlivých kategórií sa budeme opierať o dáta získané na základe ďalej opísaného postupu. Slová, ktoré budeme uvádzať ako príklady charakteristické pre dané kategórie, môžu pravdaže spadať do viacerých z nich. Vždy sme sa ich snažili priradiť k tej skupine, pre ktorú bude ich príklad najprínosnejší. V ojedinelých prípadoch uvádzame aj slová, pri ktorých rozdiel v použití medzi mexickou španielčinou a inými variantmi nie je natoľko zreteľný.

Za účelom poskytovania príkladov k jednotlivým vybraným skupinám sme sa rozhodli najprv si vytvoriť pracovný katalóg výrazov charakteristických pre mexickú španielčinu. Cieľom bolo dosiahnuť nie príliš rozsiahly počet dát, ktorý by bol pre mexickú španielčinu špecifický

a podľa možnosti by zodpovedal hlavne slovám s vysokou frekvenciou, ale zároveň poskytoval dostatok materiálu na opísanie rôznych jazykových kategórii a tendencií, ktoré sú pre mexickú španielčinu charakteristické. Postupovali sme nasledovne.

Ako základ sme použili slovník *Así habla el mexicano* (MEJÍA PRIETO 1991), ďalej AHM. Jedná sa o starší slovník, ktorého prvé vydanie vyšlo už v roku 1984. Jeho najväčšou výhodou pre nás bola jeho stručnosť. Neobsahuje také množstvo dát, ktoré by na účely tejto práce nebolo možné porovnať s inými zdrojmi. Ďalšou veľkou výhodou bol (na základe nadobudnutého dojmu) individuálny, niekedy až subjektívny prístup autora, ktorý do slovníka zaradil aj slová, ktoré sa v iných zdrojoch hľadajú len ťažko. To nám značne uľahčilo pozorovanie a opis niektorých fenoménov, ktoré by inak pravdepodobne unikli našej pozornosti. Na jednej strane autor opisoval použitie slov, na druhej mal ale niekedy tendenciu voliť normatívny[22] prístup.

Tento slovník obsahuje okrem klasických jednoslovných výrazov aj niektoré slovné spojenia a príslovia, ktoré sme z nášho katalógu vylúčili kvôli ich odlišnej povahe a pretože sa nezhodujú s predmetom našej štúdie. Istotne by však boli zaujímavým predmetom niektorej z ďalších prác o mexickej španielčine.

Zvyšný obsah slovníka sme následne systematicky porovnali vždy s ďalšími piatimi zdrojmi: *Diccionario breve de mexicanismos* (GÓMEZ DE SILVA 2008), ďalej DBM; *Diccionario de la lengua española* (DRAE 2014), ďalej DRAE; *Diccionario del español de México* (DEM 2010), ďalej DEM; *tuBabel* (TUB 2017), ďalej TUB a *AsiHablamos* (AH 2017), ďalej AH.

V žiadnom z týchto piatich zdrojov sa nenachádzalo 93 slov z AHM, teda o niečo menej ako 1/7 z celkového počtu. (Prevažne sa jednalo o regionalizmy.) Tieto slová, rovnako ako 18 ďalších, ktoré boli deminutívami vlastných mien, sme z nášho katalógu vyradili. Na základe porovnávania slov v spomínaných slovníkoch sme o nich nazbierali dostatok informácií, aby sme v kombinácii s vlastnými skúsenosťami a intuíciou dokázali vytvoriť užší výber kandidátov, ktorý slúži na opis slovnej zásoby mexickej španielčiny v nasledujúcej kapitole. Po prvotnom výbere z tohto slovníka sme na komplexnejšie opísanie situácie doplnili niekoľko slov z ďalších (prevažne už spomínaných) zdrojov. Kvôli možnej nestálosti kvantitatívnych údajov z elektronických zdrojov dodávame, že prevzaté informácie zodpovedajú stavu z júla 2017.

[22] Vidno to na príklade prevzatého slova *chance*, o ktorom hovorí: „Debe rechazarse, ya que son grandes los recursos de nuestro idioma y no necesitamos de esta clase de viciosos extranjerismos“ (MEJÍA PRIETO 1991: 42).

Každý z vyššie uvedených zdrojov má isté výhody aj nevýhody. Slovník DBM obsahuje predovšetkým veľké množstvo materiálu a je podstatne novší ako AHM. Ďalšou jeho výhodou je, že je deskriptívnej povahy a často obsahuje aj hovorové výrazy. Ak je známa etymológia slova, uvádza ju. Okrem toho pri mnohých slovách ponúka širokú škálu slovných spojení a prísloví, ktoré tieto slová vytvárajú. Uvádza rôzne varianty jedného slova, rovnako ako aj viacero významov jednej formy.

V prípade slovníka DRAE sa takisto jedná o veľký obsah slov, pri ktorých sa zväčša uvádza aj ich pôvod. Rovnako sú v ňom zaznamenané aj spojenia, ktoré daný výraz tvorí, jeho rôzne významy aj odlišné formy zápisu. Jeho najväčšou výhodou je, že uvádza oblasť použitia daného slova. Na základe toho sme dokázali zistiť, či je dané slovo charakteristické len pre Mexiko, okrem Mexika aj pre jeho blízke okolie, pre celú americkú španielčinu, či tvorí súčasť všeobecnej španielčiny, alebo či nadobúda v Mexiku iný význam ako v iných oblastiach. Údaje, ktoré poskytuje DRAE, samozrejme majú aj svoje nedostatky, avšak určite sú aj napriek tomu veľkým prínosom a poskytujú o mexickej španielčine množstvo informácií.

Ďalším z použitých zdrojov bol slovník DEM. Bol vytvorený na základe štúdia dát z mexického korpusu *Corpus del español mexicano contemporáneo*[23] (1921-1974) a zo súboru ďalších doplnkových dát z neskoršieho obdobia. Medzi jeho výhody sa radí časté uvádzanie hovorových výrazov, rôznych ortografických foriem, a predovšetkým jeho zameranie, a to z uhla pohľadu opisu mexickej španielčiny. Tento slovník (na rozdiel od mnohých prípadov v DBM) sa zjavne snaží uvádzať čo najviac významov jedného výrazu, a nielen tie, ktoré sa istým spôsobom odlišujú od iných španielskych variantov. Jeho nevýhodou je, že sa v ňom pomerne veľa slov, o ktorých by sa dalo predpokladať, že sú v práci tohto typu zaznamenané, vôbec nenachádza. Domnievame sa, že to môže byť zapríčinené nedostatočnou veľkosťou a možno aj istou nevyváženosťou zloženia korpusu, z ktorého sa primárne pri jeho zostavovaní vychádzalo. Avšak zrejme vďaka tomuto korpusu DEM poskytuje pre vyhľadávané slová aj konkrétne príklady a ich použitie.

Posledné dva zdroje sú úplne iného charakteru. Jedná sa o internetové neformálne španielske slovníky AH a TUB, do ktorých nahrávajú obsah samotní laickí používatelia jazyka. Ktokoľvek môže význam slova pridať, v prípade TUB aj hodnotiť príspevky a komentovať ich. Oba zdroje zvyknú uvádzať okrem vysvetlenia slova aj príklad použitia. AH väčšinou

[23] Tento korpus je dostupný z: <http://www.corpus.unam.mx:8080/unificado/index.jsp?c=cemc>.

poskytuje aj synonymá a opozitá. Spôsob, akým sme tieto dva zdroje pri práci využili, bol odlišný ako v prípade predchádzajúcich. Pravdepodobnosť, že dané slovo bude v slovníku zachytené, tu bola oproti DBM, DRAE a DEM výrazne nižšia (v prípade TUB sme dosiahli čiastočne vyššiu úspešnosť ako pri AH), takže neprítomnosť slova v niektorom z týchto dvoch zdrojov sa v žiadnom prípade nedala vyhodnocovať tak, že by sa jednalo o málo frekventovaný výraz a pod. Charakterom poskytovaných informácií AH a TUB vhodne dopĺňali vyššie uvedené zdroje, takže sme ich aj napriek viacerým nedostatkom považovali za vysoko prínosné. Oba zdroje väčšinou poskytovali pre jeden výraz viacero vysvetlení, či už pre použitie v Mexiku, alebo v iných španielsky hovoriacich krajinách. To nám umožnilo potvrdiť rozšírenie, resp. použitie slova aj pre iné oblasti (aj keď nie naopak, vyvrátiť). V mnohých prípadoch do nich prispievali laickí používatelia predovšetkým informáciami o hovorovom použití jazyka, teda uvádzali slová v ich sekundárnych a ďalších významoch.

V pomerne vysokom počte slov sa jednotlivé definície v rôznych slovníkoch doslovne zhodujú a predpokladáme, že v záujme čo najväčšieho rozsahu slovníkov boli dáta autormi často len vzájomne preberané.

Na základe porovnania katalógu slov so všetkými spomínanými zdrojmi sme dospeli k záveru, že žiadny z týchto zdrojov nie je na opis slov sám osebe dostatočný, informácie sa často vzájomne dopĺňajú, sú iného druhu a úplne neobvyklé nie sú ani prípady, keď si jednotlivé zdroje navzájom odporujú (napríklad pri údaji o pôvode slova). Preto sa pri získavaní jedného druhu údajov nebolo možné s určitosťou spoľahnúť na žiadny konkrétny slovník. Práve naopak, komplexnejšie pochopenie vyhodnocovaného materiálu bolo možné dosiahnuť jedine ich vzájomnou fúziou. Všetky tieto informácie nás viedli ku konečnému užšiemu výberu kandidátov, ktorý sme vykonali na základe subjektívneho vyhodnotenia situácie, po zohľadnení všetkých vyššie uvedených faktorov.

Počas práce sme narážali na množstvo rozporuplných, zjavne vecne nesprávnych, prípadne chýbajúcich údajov, neúplných definícií alebo naopak príliš limitovaných informácií, ktoré nedostatočne odrážali použitie jednotlivých slov. Čo sa týka atribútu hovorovosti a čiastočne aj iných atribútov (ako napríklad *popular*, *malsonante* atď.), tieto boli v rôznych slovníkoch síce všeobecne uvádzané, no niekedy si navzájom nezodpovedali. Rovnako to bolo aj s údajom o geografickej oblasti, v ktorej sa to-ktoré slovo používa. Domnievame sa, že aj napriek týmto nezrovnalostiam sa nám voľbou vhodnej metodiky podarilo priblížiť slovnú zásobu mexickej španielčiny v jej charakteristických rysoch.

Na záver je potrebné zmieniť zopár formálnych konvencií, ktoré v tejto práci používame. Všetky príklady uvádzané v ďalšej kapitole, spolu s ich vysvetleniami, pochádzajú z nami vytvoreného katalógu slov. Jedná sa o informácie získané na základe vzájomného doplňovania sa a kombinácie citovaných zdrojov, preto ich pôvod bližšie nešpecifikujeme. Doložíme ho len v prípade, ak sa jedná o slovo z iného zdroja. Príklady vždy uvádzame kurzívou, niekedy v zátvorke.

Kde to považujeme za prínosné, uvádzame aj vysvetlenie slova, a to buď formu opisu v plynulom slovenskom texte, alebo španielsky prostredníctvm symbolu „≈“. Pri vysvetľovaní jednotlivých výrazov v španielčine sa opierame o spomínané zdroje. Postupujeme pritom nasledovne: ak sa v niektorom z použitých prameňov nachádza synonymum, uvádzame ho. Ak sa v zdrojoch nenachádza jednoslovný ekvivalent, používame definíciu z niektorého zo zdrojov, často v skrátenej či upravenej verzii, prípadne doplnenenú o informácie z ďalších zdrojov. Preto konkrétny pôvod výslednej formulácie ďalej nedokladáme. Jedná sa o voľné či približné vysvetlenia, a nie striktné ekvivalenty. Takto označené vysvetlenie výrazu nevyjadruje, že sa jedná o jediný význam slova. V prípadoch, keď slová vyjadrujú miestne pojmy spojené s kultúrou, prírodou a pod., špecifikujeme kvôli stručnosti len sféru, ktorej sa týkajú (napríklad „≈tipo de árbol“). Lomítkom (/) označujeme prípadné ortografické či fonetické varianty.

V niektorých častiach práce uvádzame aj pôvod slova. Horný index „^{n}“ znamená, že dané slovo pochádza z jazyka náhuatl. Opačné tvrdenie však neplatí: neprítomnosť horného indexu „^{n}“ nevyjadruje, že dané slovo z náhuatlu nepochádza, ale len to, že na takúto informáciu sme pri prechádzaní dát nenarazili.

Ako prílohu práce dokladáme *register diskutovaných mexických výrazov*. Dokumentujeme v ňom tie výrazy použité v práci, ktoré boli súčasťou nášho pracovného katalógu a ktoré sú niektorým svojím atribútom príznačné pre mexickú španielčinu, a tiež tie výrazy, ktoré sme v rovnakom ponímaní citovali z odbornej literatúry.

6 LEXIKÁLNE OSOBITOSTI MEXICKEJ ŠPANIELČINY

6.1 Všeobecné javy a tendencie

6.1.1 Deminutíva

Osobitosť deminutív v mexickej španielčine na seba už dlho púta pozornosť autorov a je stredobodom záujmu mnohých výskumov. Špecifické použitie deminutív je jedným z charakteristických znakov tohto variantu. Pozoruhodná je nielen frekvencia ich výskytu, ale aj schopnosť mexickej španielčiny vytvárať deminutíva zo slov, pri ktorých to v iných variantoch španielčiny bežné nie je. V mnohých prípadoch sa zachádza až do extrémov ako napríklad pri slovách ”[...] *coñaquito, adiosito, quedito, apenitas, Diosito, etcétera* [...]“ (LOPE BLANCH 1983: 161). Takéto neobvyklé formy boli dlho prisudzované (rovnako ako aj v prípade iných fenoménov špecifických pre mexickú španielčinu) práve vplyvu náhuatlu. Autori, ktorí sa deminutívam venovali, argumentovali, že okrem ich špecifických funkcií sú práve v tomto variante aj mimoriadne časté. Oproti názorom svojich predchodcov sa postavil Lope Blanch, ktorý tvrdí, že tendencia španielčiny používať v hovorovej reči deminutíva je všeobecne prirodzená, pramení už z latinčiny a je spoločná prakticky pre väčšinu španielsky hovoriaceho územia Ameriky, a teda sa nedá prisudzovať výhradne vplyvu náhuatlu. Podľa neho ”[...] la *coincidencia* de una particularidad de la lengua náhuatl con la tendencia natural del castellano, podría tal vez haber favorecido el cumplimiento de esa posibilidad interna, sistemática en el español“ (LOPE BLANCH 1983: 163). Mexická španielčina mala v priebehu svojho vývoja v každom prípade priaznivé podmienky pre vytvorenie tejto špecifickej skupiny deminutív, odchyľujúcej sa od ich bežného používania v španielčine.

To, akú majú v týchto konkrétnych extrémnych prípadoch deminutíva funkciu, sa líši. V mnohých prípadoch je ich časté používanie iba dôsledkom vyprázdnenia špecifického deminutívneho výrazu, ktorý prakticky nadobúda rovnako neutrálny charakter ako pôvodné slovo. Či k nim konkrétny hovoriaci inklinuje, závisí samozrejme od viacerých faktorov (idiolektálnych, regionálnych atď.).

V mnohých prípadoch si svoju klasickú funkciu pravdaže zachovávajú. Avšak okrem zjemnenia daného výrazu či vyjadrenia jeho menšej miery, môžu slúžiť aj na vyjadrenie citového postoja, zdôraznenie samotného významu slova alebo na vyjadrenie jeho najvyššieho stupňa. Niektoré z nich sú síce kuriózne, ale dajú sa interpretovať prakticky bez problémov. Iné sú ale vo svojom význame značne posunuté a bez vysvetlenia nie je

jednoduché s určitosťou odhadnúť, čo presne vyjadrujú. Súčasné výskumy deminutív (KRATOCHVÍLOVÁ 2016) z morfopragmatickej perspektívy potvrdzujú, že prostredníctvom deminutív sa neraz vyjadruje vzťah hovoriaceho k recipientovi, prípadne k samotnej správe, a že deminutíva môžu v niektorých prípadch oslabovať ilokučnú silu rečového aktu a najmä (semi)lexikalizované deminutíva plniť i špecifikačnú funkciu. Tieto rôznorodé, navzájom sa neraz prelínajúce funkcie deminutív sme na základe slovníka *Así habla el mexicano* (MEJÍA PRIETO 1991) mali možnosť pozorovať na nasledujúcich príkladoch: *acasito, apenitas, despuesito, encimita, feisito, igualito, lejecitos, nadita, nuevecito, puritito y tempranito*. Je potrebné povedať, že sa jedná o skupinu slov, ktorá sa v ostatných zdrojoch, z ktorých sme čerpali, zväčša nenachádza. Šesť z nich sa objavilo v DBM[24], tri na stránkach TUB [25] a DRAE[26] uvádza dokonca len jedno. Z toho vyvodzujeme, že deminutíva takéhoto charakteru sa nezvyknú považovať za dostatočne výrazné na to, aby im slovníky venovali samostatnú heslovú stať. Avšak vďaka tomu, že Mejía Prieto ich do svojho slovníka zaradil, sme mali možnosť upriamiť svoju pozornosť na ich špecifickosť. Niektoré z nich sa vyznačujú tým, že sú deminutívami slov spadajúcich do slovných druhov, ktoré obvykle deminutíva netvoria. Tak je to v prípadoch *acasito* (odvodené od *acá*) alebo *despuesito*. Je to samozrejme prepojené aj so sémantickou rovinou. Tieto dva faktory (slovný druh a význam pôvodného slova, či už samostatne alebo vo vzájomnej kombinácii) obvykle zabraňujú v španielčine vytvárať tvary, ktoré sú v mexickom variante nielen prípustné, ale dokonca časté. Na príklade slova *nadita* vidíme, že aj keď kategória podstatných mien pravdaže deminutívum pripúšťa, sémantika samotného slova obvykle potláča jeho vytvorenie. V tomto konkrétnom prípade sa význam chápe ako *minimálny* rozmer (napríklad času alebo množstva), ktorý sa zároveň zdôrazňuje. Voľne môžeme toto slovo preložiť ako *chvíľočka*, *trošku* atď. v závislosti od kontextu. Aj keď sa slovo *nada* v španielčine používa aj na vyjadrenie malého množstva alebo minimálneho stupňa určitej vlastnosti, v mexickej španielčine je to deminutívom ešte zdôraznené, vďaka čomu mu umožňuje objavovať sa aj v špecifických kontextoch. Deminutívum tak okrem zdôraznenia vlastnosti (ako v slove *nuevecito≈muy nuevo*) v mnohých prípadoch plní funkciu vyjadrenia až jej superlatívneho stupňa. Napríklad *igualito*, alebo až *igualitito* tak vyjadruje absolútnu rovnakosť. V prípade *lejecitos* sa ale naopak význam pôvodného slova zjemňuje. Znamená, že niečo je ďaleko, ale nie príliš. Deminutívum tu má úplne opačný efekt ako v predchádzajúcom prípade. Na slove

[24] *apenitas, igualito, lejecitos, nadita, nuevecito, puritito*
[25] *igualito, nadita, tempranito*
[26] *apenitas*

despuesito tiež vidíme oproti *después* istú formu zjemnenia významu, teda skrátenie intervalu (hlavne časového) a deminutívny tvar vyjadruje moment nasledujúci chvíľu po prítomnosti.

Celkovo možno konštatovať, že deminutíva v mexickej španielčine nemusia vždy nutne pridávať slovu žiadny výrazný odtieň významu. Hovoriaci k ich používaniu často inklinujú všeobecne. Zrejme na základe tejto tendencie vznikli určité kuriózne slová, ktoré na seba pútajú pozornosť, pretože sa v iných variantoch nezvyknú objavovať, aj keď je ich význam zrejmý. V iných prípadoch deminutívne afixy istým spôsobom modifikujú význam slova a smer ich pôsobenia môže byť odlišný. Niektoré deminutíva sa v slovnej zásobe ustálili napriek tomu, že ich význam sa mení nie celkom jednoznačným spôsobom.

6.1.2 Vlastné mená

Pozoruhodnú skupinu v mexickej španielčine tvoria slová, ktoré majú jasné spojenie s vlastnými menami osôb. V nami vytvorenom katalógu slov sme pozorovali prípady *juan, julia, juanita/juana, lucas, maría* a *miguel*. Všetky z nich sa nachádzajú v DBM a prvé tri (*juan, julia, juana*) uvádza dokonca i DRAE. Len v prípade dvoch (*juan, maría*) sme narazili na explicitne vysvetlený pôvod slova vo vlastnom mene.

V rámci tejto skupiny slov je pri použití prevzatého vlastného mena zreteľne vidieť rozdiel medzi priradením nového významu na jednej stane a slovnou hračkou hovorovej reči na základe fonetickej podobnosti na strane druhej. Prvý prípad predstavujú slová *juan* (≈*soldado*), *maría* (≈*mujer indígena*) a *julia* (≈*vehículo para transportar detenidos*). Posledné z nich je podľa DBM možno ovplyvnené anglickým slovom *gaol/jail*. Druhú skupinu tvoria slová, ktoré sú jednoznačne ovplyvnené fonetickou podobnosťou so slovom, na ktoré odkazujú. Ide o prostriedok hovorového jazyka, ktorého už spomínanou charakteristikou je nevyjadrovať sa priamo, ale prostredníctvom výrazov zastierajúcich význam.

Na príklade slova *juana* je zreteľne cítiť jeho fonetickú podobnosť s časťou slova *marihuana*. Vďaka veľkej podobnosti a ustálenému použitiu je bežná aj jeho zdrobnenina *juanita*. Ďalšie dve slová majú síce so svojím náprotivkom istú podobnosť, avšak už nie tak na prvý pohľad zrejmú. *Lucas* sa spája s *loco* a *miguel* (≈*yo*) so svojím variantom *miguelito* je odvodené od tvaru *mí*. Oba výrazy sú jasne hovorové a *lucas* dokonca plní funkciu eufemizmu.

Okrem týchto slov sme sa stretli aj s ďalšími troma výrazmi. Na vyjadrenie súhlasu sa používa slovo *simón* (≈*sí*)[27], *diego* (≈*diez*)[28] vyjadruje hodnotu desať pesos a Alarcón (1978: 54) dokonca uvádza aj prípad, keď sa meno aplikuje ako sloveso v prípade *vicenteamos* (≈*vemos*).

6.1.3 Foneticko-ortografická variácia

Jedným z javov, ktoré je možné v mexickej španielčine pozorovať, je foneticko-ortografická variácia niektorých slov. Prevažná väčšina z nich má svoj pôvod v jazyku náhuatl, ale týka sa to aj iných slov. Pod foneticko-ortografickou variáciou máme na mysli, že táto skupina slov nemá ustálený jednotný zápis ani výslovnosť. Je otázkou, či tento typ variácie možno interpretovať tak, že niektoré z variantných tvarov sa (zatiaľ) nestali súčasťou systému jazyka (a to vo význame *lengua,* či dokonca ani *habla*). Zaujímavý je fakt, že v mnohých prípadoch sa nejedná len o dvojtvary, ale o širšiu skupinu rôznych variantov pre jediné slovo.

To, že niektoré slová majú rôzne písané podoby, má úzky súvis, okrem iného, s náhuatlom a s jeho fonetikou. Na priblíženie tohto fenoménu je potrebné spomenúť, do akej miery náhuatl ovplyvnil fonetiku dnešnej mexickej španielčiny.

Mexická španielčina priberala do svojej slovnej zásoby nové slová, ale zároveň sa vyvíjala. Niektoré z prevzatých slov obsahovali zvuky, ktoré síce vo vtedajšej španielčine existovali, ale v priebehu historického vývoja sa postupne vytrácali až do podoby dnešnej všeobecnej španielčiny. Mnohé prevzaté slová z náhuatlu prešli rovnakým vývojom ako ostatné španielske slová. Iné si zase v mexickej španielčine zachovali aj svoju pôvodnú podobu, prípadne vytvorili novú formu v súlade s vývojom španielčiny.

Lope Blanch (1983: 110) tvrdí, že ”[...] toda la influencia fonética del náhuatl quedaría reducida al fonema /š/, propio sólo de algunas voces indígenas, y de rendimiento fonológico mínimo; al sonido [ŝ], que aparece casi exclusivamente en topónimos y en algún antropónimo, como alófono de /s/; y a la articulación explosiva de t+l, pero ya como combinación de dos fonemas existentes en español, y no como conservación del fonema nahua originario“.

Čo sa týka palatálnej neznelej frikatívy /š/, tá bola historicky súčasťou španielčiny a jej vývoj sa v Mexiku aj v Španielsku uberal rovnakým spôsobom, a to prechodom na fonému /x/

[27] Uvádza ho DBM, DEM, AH a TUB.
[28] Uvádza ho TUB.

rovnako ako v španielskych slovách, tak aj v prípade mnohých indigenizmov. V iných prípadoch sa vyvinuli smerom k /s/, a tým sa situácia skomplikovala a jednotlivé tvary sa začali vzájomne zamieňať. Okrem toho sa niekedy zachovalo aj pôvodné /š/. V dôsledku toho má dnes výslovnosť viacero variantov (/x/, /s/, /š/), v ktorých /š/ funguje ako alofonický variant fonémy /s/ (LOPE BLANCH 1983: 98).

Mexická španielčina si okrem toho vytvorila vlastný spôsob realizácie jednej[29] fonémy z náhuatlu v podobe dnešnej skupiny *tl* so špecifickou explozívnou[30] artikuláciou, ktorá sa ale v mnohých prípadoch ďalej modifikovala do podoby dnešného *cl* alebo ešte častejšie, len *t*. Osobitá artikulácia skupiny *tl* ovplyvnila nielen indigenizmy, ale premietla sa aj do pôvodne španielskych slov. Mexická španielčina je zvláštna tým, že "[...] el grupo *tl* puede aparecer como inicial de palabra (*tlapalería*), o como final (*náhuatl*), en tanto que en castellano sólo aparece como intervocálico" (LOPE BLANCH 1983: 102).

Tieto fonetické osobitosti podmienené vplyvom náhuatlu sa v Mexiku zmiešali s ďalšími faktormi, ktoré prispeli k nárastu počtu ortografických variantov, a tými sú pre mexickú španielčinu charakteristické *yeísmo* a *seseo* (v ktorého prípade sa okrem *z*, *c* a *s* však dá /s/ vyjadriť aj prostredníctvom *x)*.

Je odôvodnené domnievať sa, že opísaná situácia spolu s prítomnosťou rôznych variantov slov prevzatých hlavne z náhuatlu mohli prispieť aj k rôznorodej výslovnosti a zápisu niektorých iných slov, a to aj španielskeho pôvodu.

Ako je pri procese preberania slov z iného jazyka prirodzené, cudzie slová najprv vstupujú do slovnej zásoby vo svojich pôvodných tvaroch, a to tak v rovine písaného, ako i hovoreného jazyka, pričom je možné, že i v jednej z týchto rovín bolo pôvodných tvarov viac, v závislosti od konkrétneho jazyka a preberaného slova. Prevzaté tvary sa postupne prispôsobujú charakteru jazyka, pretvárajú sa podľa jeho modelov a ustaľuje sa ich používanie. Vznikajú ich prevzaté varianty, medzi ktorými obvykle niektorý začína prevažovať, frekvencia jeho používania stúpa a ostatné postupne vytláča. Zdá sa, že mexická španielčina ponúka celú paletu slov, prevzatých prevažne z náhuatlu, ktoré sa nielenže neustálili v podobe jedného dominujúceho slova, ale práve naopak, navzájom si naďalej konkurujú.

[29] Aj keď sa v náhuatli jednalo o jedinú fonému, do mexickej španielčiny sa premietla ako "[...] suma de dos fonemas castellanos, uno sordo dental y otro sonoro lateral" (LOPE BLANCH 1983: 101).
[30] a-tlas

Výslovnosť slov podmieňuje aj ich zápis a samozrejme zápis spätne ovplyvňuje ich následnú výslovnosť.

Počas vyhodnocovania dát z jednotlivých zdrojov sme pozorovali rôzne zápisy jedného slova ako v rámci jedného slovníka, tak aj medzi slovníkmi. Získané údaje sa niekedy potvrdzovali a inokedy zase vzájomne dopĺňali. Na základe toho vyvodzujeme, že situácia v mexickej španielčine sa zdá byť stále nejednoznačná, a teda nanajvýš zaujímavá. Na základe použitých zdrojov sme vo väčšine prípadov nedokázali určiť, ktorý tvar frekvenčne prevláda, prípadne či existujú rozdiely v použití rôznych variantov. Iste by preto bolo prínosné zamerať sa v budúcich výskumoch aj na tento aspekt fenoménu foneticko-ortografickej variácie a aktuálnu situáciu detailnejšie opísať.

Ako sa vďaka yeísmu dalo predpokladať, narazili sme na dvojaký zápis slova, s *ll/y*, a to v prípadoch *margallate/margayate* a *fayuca/falluca*.

Čo sa týka *x/s/z/c*, niekedy kolíše len *x/s* (*nixtamal/nistamal*^{n}, *ixtle/istle*^{n}), niekedy *c/z* (*cempasúchil/zempasúchil*^{n}), inokedy *z/s* (*temascal/temazcal*^{n}[31]), ale dokonca sa zamieňajú aj *s/z/x* (*mezcal/mescal/mexcal*^{n}). Narazili sme aj na prípad, keď sa objavujú až štyri varianty, *z/x/s/ch*, aj keď posledný má zjavne inú výslovnosť (*zanate/xanate/sanate/chanate*^{n}).

Ako sme už spomínali, skupina *tl* prenechala v mnohých prípadoch miesto *cl*, a tak aj tu nachádzame dvojtvary (*escuincle/escuintle*^{n}, *achichincle/achichintle*^{n}).

Narazili sme aj na prípady variantného *h/g*, známe samozrejme aj zo všeobecnej španielčiny, a to aj v prípade slov z náhuatlu (*huehuenche/güegüeche*^{n}[32]), na jedno slovo z jazyka tarasco (*guarache/huarache*), ale aj na slová existujúce vo všeobecnej španielčine s iným významom (*güeva/hueva*[33]). Okrem toho sme si všimli aj prípad, kedy síce existuje dvojtvar (*ahuizote/agüizote*^{n}), ale od toho odvodené slovo sme v slovníkoch našli iba v jednej verzii (*ahuizotar*). Bolo by zaujímavé sledovať, nakoľko tieto lexikografické údaje odrážajú aj skutočné použitie.

Za zmienku stojí aj kolísanie výskytu *h/c* (*cuitlacoche/huitlacoche*^{n}) a *c/g* (*apergollar/ apercollar*).

---

[31] *zuato/suato, tezontle/tesontle*^{n}*, pozol/posol, huisache/huizache*^{n}*, apipizca/apipisca*^{n}*, bisbirindo/bizbirindo, esquite/ezquite(s)*^{n}*, salbute/zalbute*

[32] *nahual/nagual*^{n}*, guacal/huacal*^{n}*, chalchihuite/chalchigüite*^{n}*, chiquihuite/chiquigüite*^{n}

[33] *güevón/huevón, mariguana/marihuana*

V mexickej španielčine okrem odlišných spoluhlások kolíšu aj samohlásky. Zamieňa sa *e/a* (*tanate/tenate*^{n}) alebo *e/i* (*metichi/metiche*, *jocoqui/jocoque*^{n}, *pachichi/pachiche*^{n}), rovnako ako aj *i/e* (*tompeate/tompiate*^{n}).

Narazili sme aj na alternatívne tvary, ako napríklad *escamol/escamole*^{n} či *papachar/ apapachar*^{n}, z ktorých jeden je kratšou verziou toho druhého.

V niektorých prípadoch dochádza ku kombinácii viacerých variácií, ktoré možnosti ortograficko-fonetickej realizácie jedného slova násobia. Kombináciu dvoch[34] fenoménov vidno na príklade *jiricaya/jiricalla/jericaya/jericalla* alebo *cacomixtle/cacomiztle/cacomistle/ cacomiscle*^{n}. Kombinácia viacerých[35] ako dvoch fenoménov môže vyústiť do extrémneho počtu variantov, ako napríklad v prípade *joconostle/joconoiste/joconoxtle/xoconoxtle/ xoconochtle/xoconostle/xoconoscle/xoconoxtli/soconoxtle*.

6.1.4 Indigenizmy

Indigénne slová tvoria v rámci mexickej slovnej zásoby mimoriadne zaujímavú skupinu. Rozsah ich použitia je často podmienený regionálne, ale mnohé z nich sú súčasťou celej mexickej španielčiny, či iných amerických variantov. Pomerne veľa sa ich rozšírilo aj do všeobecnej španielčiny. Tým sa budeme venovať v nasledujúcej podkapitole 6.1.5.

V mexickej španielčine sa nachádzajú indigenizmy pochádzajúce z rôznych jazykov. Najpočetnejšou skupinou sú slová pochádzajúce z jazyka náhuatl (nahuatlizmy). Pomerne hojne zastúpené sú aj slová prevzaté z mayských jazykov (*chelo, chocolomo, chuchul, pibil*). Z ostatných jazykov môžeme spomenúť napríklad jazyk *cahíta* (*bule, bichi*) či *tarasco* (*charal, tambache*). Pri niektorých amerikanizmoch (*tesgüino, chacuaco*) sme v literatúre narazili na nejednoznačné údaje o konkrétnom jazyku pôvodu. S výnimkou náhuatlu, vplyv ostatných indigénnych jazykov na slovnú zásobu je často len regionálny.

Keďže registrovaných nahuatlizmov je v našom katalógu slov pomerne veľa, rozhodli sme sa ich zhrnúť na základe sémantického obsahu do niekoľkých skupín.

Je potrebné spomenúť, že v tejto skupine sa nachádzajú i slová, ktoré majú viacero významov. Na základe zdrojov, z ktorých sme informácie čerpali, nebolo vždy možné dostatočne

---

[34] *talacha/talache/talacho/tlalacha*^{n}*, tlacuache/tlacoache/tacuache*^{n}*, teponaztli/teponastle/teponaztle/teponaxtle/ teponaxtli*^{n}

[35] *guasontle/huauzontle/guauzontle/huazontli*^{n}*, zenzontle/cenzontle/cinzontle/zinzontle/sinsonte*^{n}*, chahuistle/ chahuiscle/chahuizcle/chahuiztle/chahuiste*^{n}*, quexquémil/quechquémel/quesquémel/quesquémetl/quisquémel/ quexquémetl*

spoľahlivo určiť prvotný, prípadne najfrekventovanejší význam. V takých situáciách sme sa ad hoc priklonili k jednej z možností.

Prvú zo skupín tvoria slová označujúce miestnu faunu (*zopilote, chchalaca, tecolote*). V prípade slova *tecolote* sa jedná o označenie „sovy“, ale v prenesenom význame aj o označenie príslušníka polície[36]. Takéto sekundárne významy nie sú ničím neobvyklým. Naopak, rozšírenie významu prostredníctvom metafory je prirodzený mechanizmus jazyka (cf. LAKOFF a JOHNSEN 2003).

Jednou z oblastí s vysokým zastúpením indigénnych slov prevzatých z náhuatlu, je oblasť stravy. Mnohé pomenovávajú typické jedlá, sladkosti a pod. (*pozole, chilaquiles, chilpachole, mole, chilmole/chimole, chuchuluco, tamal, chiltomate, cajeta, chongo*). Aj v rámci jedného typu potravín existuje viacero produktov s odlišnými názvami. Indigénne slová *totopo*, *nejo* či *memela* označujú rôzne druhy typického mexického pokrmu, známeho všeobecne ako *tortilla*.

S potravou sa úzko spájajú aj pomenovania mexickej fauny a flóry. Medzi jedlé živočíchy patria napríklad *acocil*, *jumil* či *guajolote*. Ako sme už spomínali v kapitole 3, niekedy, ak má indigénne slovo aj španielsky náprotivok, obe slová môžu mať tendenciu sa ďalej špecializovať, navzájom sa významovo voči sebe vymedzovať, teda význam každého z nich sa postupne redukuje. Napríklad v tomto prípade jedno zo slov môže označovať „zviera” a druhé zase „potravu”[37].

Ďalšou skupinou sú nahuatlizmy označujúce miestnu flóru (*estafiate, ocote, papaloquelite/pápalo, toloache, chichicastle*). Často pomenovávajú jednak celú rastlinu/strom, ako aj samotné plody, prípadne majú ďalší význam označujúci predmet vyrobený z (väčšinou plodu) danej rastliny (*tecomate, tejocote, otate*), alebo sa tiež používajú na označenie ľudskej vlastnosti (*guaje*≈tonto) alebo „stavu“ (*chípil*≈melancólico, triste). V mnohých prípadoch označujú aj jedlé rastliny či ich časti (*camote, jitomate, capulín, quelite*). Okrem toho existujú aj slová s pôvodom v náhuatli, ktoré označujú časti rastlín, napríklad kukurice (*olote*≈corazón de la mazorca del maíz, *jilote*≈conjunto de cabellos de la mazorca de maíz tierno), dokladajúce dôležitosť danej plodiny pre miestnu kultúru.

[36] DBM (2008: 200) ako vysvetlenie tohto rozšírenia významu uvádza: „[...] se supone que debían andar los policías con los ojos bien abiertos, como las lechuzas, o porque vigilan de noche“.
[37] Pozri napríklad prípad slov *guajolote* vs. *pavo* v (LOPE BLANCH 1979: 87).

Početnú skupinu predstavujú aj slová označujúce rôzne typické mexické nápoje, napríklad kukuričné (*atole* či *chilatole/chileatole*), alebo označujúce rôzne druhy alkoholu (*pulque, neutle, sotol, tepache*).

Mnohé z nahuatlizmov pomenúvajú najrôznejšie denotáty spojené s každodenným životom, zábavou, prácou, miestnou kultúrou a zvykmi (*popote, papalote, acocote, apaste, ayate, cacles, comal, equipal, huipil, chimisclán, mecate, metate, petaca, petate, tacuche, tepalcate, tepetate, totoloche, huapango, chomite*).

Slová z náhuatlu takisto označujú osoby (*acuache*≈amigo íntimo, *chamaco*≈niño, *chilpayate*≈ niño de corta edad, *socoyote*≈benjamín), časti ľudského tela (*chichi*≈pecho), či iné (*tianguis*[38]≈mercado, *chipichipi*≈llovizna, *titipuchal*≈muchedumbre, *chamagoso*≈mugriento, *chipote*≈hinchazón, *jacal*≈choza, *tlapalería*≈especie de ferretería). Neobvyklé nie sú ani slovesá (*huisachear, petatearse, tatemar, achicalar*).

Jednotlivé indigenizmy pravdaže nemajú rovnaký status, čo znamená, že tieto slová, alebo niektoré ich významy, môžu tvoriť časť jednak „oficiálnej“ slovnej zásoby, ako aj hovorového či domáceho jazyka, hrubých výrazov a pod. Keďže sa jedná o slovnú zásobu úzko prepojenú s miestnou kultúrou, nie je prekvapivé, že mnoho z týchto slov vytvára najrôznejšie ustálené slovné spojenia.

6.1.5 Slová tvoriace súčasť všeobecnej španielčiny

Mnohé slová pôvodom z mexického územia sa rozšírili do iných oblastí španielsky hovoriaceho sveta a niektoré sú dnes súčasťou všeobecnej španielčiny. Veľkú časť z nich tvoria indigénne slová, ktoré pomenúvajú miestne špecifiká a pochádzajú prevažne z jazyka náhuatl. Ostatné sú zase iného pôvodu, dokonca i španielskeho, a z pohľadu tejto práce sú zaujímavé tým, že vznikli v Mexiku, prípadne, že v Mexiku vznikol ich nový význam, ak sa jednalo o slová, ktoré už v španielčine existovali. Niektoré z nich (napríklad z oblasti gastronómie) sa rozšírili natoľko, že sú často známe nielen v ostatných španielsky hovoriacich krajinách, ale preberajú ich aj iné jazyky (*burrito, taco*).

V tejto časti uvedieme tie slová registrované v našom katalógu, pri ktorých je v niektorom zo zdrojov, ktoré sme vyhodnocovali, uvedený ich pôvod v indigénnych jazykoch a zároveň ich

[38] Je zaujímavé, že mnohé z týchto slov, ako napríklad *tianguis* či *atole*, sa dnes používajú nielen na území Mexika (prípadne okolitých krajín), ale aj na značne vzdialených Filipínach, ako následok historických obchodných ciest medzi týmito dvoma krajinami (cf. BERNAL 1964).

použitie nie je podľa DRAE limitované len pre územie Mexika, prípadne iných amerických oblastí, a teda je oprávnené domnievať sa, že tvoria súčasť všeobecnej španielčiny.

V prípade všeobecne známych slov *cacao* a *chocolate* narážame v našich zdrojoch na istú nejednoznačnosť. Zatiaľ čo AHM uvádza, že *cacao* je slovo mayského pôvodu, DBM a DRAE tvrdia, že ide o nahuatlizmus. Pri slove *chocolate* je zase v DRAE uvedené „etymológia diskutabilná".

Pôvod v jazyku *taíno* majú z nášho katalógu dve slová, a to *maíz* a *maguey* a v mayských jazykoch napríklad slovo *cenote*, na ktorom vidíme, že tieto slová, ktoré v DRAE nemajú špecifikovanú oblasť ich použitia, môžu označovať miestne reálie (pre ktoré všeobecná španielčina zrejme nemá ekvivalentný výraz). Rovnako je na tom aj slovo *chinampa*, ktoré pochádza z náhuatlu.

Všetky nasledovne spomenuté slová pochádzajú takisto z náhuatlu. Zaujímavý je prípad slova *cacahuate*, ktorý je v takejto podobe rozšírený v oblasti Mexika a Hondurasu, avšak do ostatných variantov sa rozšíril ako *cacahuete*[39]. Kurióznym prípadom je aj slovo *tomate*, tvoriace súčasť všeobecnej španielčiny. V Mexiku totiž tento výraz označuje len paradajky, ktoré aj zrelé ostávajú stále zelené. Červené paradajky, ako ich poznáme v Španielsku pod spomínaným slovom *tomate*, sa v Mexiku nazývajú *jitomate*.

Ďalšie zaregistrované slová, ktoré označujú plodiny, sú *aguacate*, *elote*, *ahuehuete*, *chayote*, *chía* a *nopal*. V prípade slova *aguacate* je tiež výrazne rozšírené aj odvodené slovo *guacamole*, ktoré označuje omáčku vyrobenú z avokádového základu.

Narazili sme aj na viacero pomenovaní zvierat pochádzajúcich z náhuatlu, pri ktorých DRAE nešpecifikuje územie ich použitia. Sú to výrazy *ajolote*, *coyote*, *chapulín* a *ocelote*. Podobnú situáciu sme zaregistrovali aj pri slovách *tequila*, *chicle*, *malacate* a *copal*.

Niektoré z týchto slov pravdaže neplnia v iných variantoch španielčiny totožné funkcie ako v mexickej španielčine. Tým, že v oblasti Mexika (prípadne okolitých krajín) sú súčasťou každodenného života, rovnako ako aj kultúry, majú tu tendenciu tvoriť množstvo ďalších významov, odvodených slov, či ustálených slovných spojení, z ktorých mnohé ostávajú charakteristické len pre mexický variant a často sa stávajú súčasťou hovorového jazyka.

[39] Je to typický príklad slova, ktoré má v Mexiku (a Hondurase) aj ďalší význam, ktorý sa do iných oblastí (podľa DRAE) nepreniesol. Označuje sa ním niečo bezcenné.

6.1.6 Slová z ďalších cudzích jazykov

Osobitou skupinou slovnej zásoby sú slová prevzaté z iných jazykov. Našim cieľom v tejto časti je zachytiť samotný fenomén preberania cudzích slov, a nie vypracovať obsažný zoznam slov, ktoré do tejto kategórie spadajú. V tejto podkapitole nebudeme spomínať indigenizmy, ktorým sme sa venovali už v časti 6.1.4.

Niektoré z cudzojazyčných slov do mexickej slovnej zásoby vstúpili priamo, ďalšie zase prostredníctvom iného jazyka (napríklad španielskej španielčiny). Cudzojazyčné slová ďalej uvádzame buď pod jazykom pôvodu alebo pod jazykom, z ktorého prešli do mexickej slovnej zásoby. Orientujeme sa pritom podľa údajov dostupných v použitých zdrojoch. Sme si vedomí toho, že ani stanovenie jazyka pôvodu, ani jazyka, z ktorého mexická španielčina slovo prevzala, nemusí byť jednoznačné, ba práve naopak, v mnohých prípadoch zaiste bolo predmetom rozsiahlych štúdií. Situácia je obzvlášť komplikovaná v prípadoch, keď pri preberaní slov súčasne dochádzalo k výraznejším sémantickým posunom.

V dôsledku svojej geografickej polohy a do značnej miery istotne aj v dôsledku kultúrneho vplyvu zo strany USA, je mexická španielčina v porovnaní so všeobecnou španielčinou výrazne ovplyvňovaná angličtinou (cf. TRUJILLO 2016). Nielenže v mexickej španielčine sú bohato zastúpené anglicizmy, na hraniciach Mexika s USA sa dokonca vytvoril osobitý variant, známy ako *spanglish*[40]. „Hay algunos que lo denominan nueva lengua (*New language*), hay otros que lo consideran pidgin, criollo, dialecto español o interlengua.“ (ČERNÝ 2014: 107)

Rovnako ako v prípade indigénnych jazykov, aj angličtina má teda na mexickú španielčinu výrazný vplyv. Avšak čo sa týka angličtiny, podľa Trujilla (2016: 31) sa na mexickom území fenomén tzv. *prepínania jazykov* (*code-switching*) objavuje len sporadicky. Zaujalo nás, že naproti tomu Zimmermann (2004: 27) uvádza, že v komunitách hovoriacich niektorými indigénnymi jazykmi tento fenomén existuje.

Mnoho anglicizmov je zaužívaných v mexickej španielčine všeobecne. Ako typické len pre Mexiko uvádza DRAE slovo *checar*, ktoré má vo všeobecnej španielčine svoj náprotivok (*chequear*) takisto odvodený z angličtiny. Podobný je aj prípad slova *tíquet/ticket*, ku ktorému existuje aj variant *tiquete* (v iných oblastiach americkej španielčiny), či *tique*, pri ktorom však DRAE územie jeho použitia nedefinuje. Niektoré anglické slová ovplyvnili širšie územie

[40] „[...] el término *Spanglish* se usa últimamente ante todo para designar la lengua híbrida que se formó mezclando el inglés norteamericano con el español mexicano en las partes meridionales de los EE.UU., o sea, en las proximidades de la frontera mexicana.“ (ČERNÝ 2014: 107)

Latinskej Ameriky. Sú to napríklad prípady slov *lonche* (≈comida ligera), *zíper/zipper* (≈cremallera) či *faul/foul* (≈actuación antirreglamentaria). V posledných dvoch prípadoch, rovnako ako pri slove *tíquet/ticket*, je vidieť dvojaký spôsob zápisu, čo môže byť spôsobené odlišným stupňom prieniku týchto slov do jazyka. Niektoré slová, ako napríklad *ponche* (≈tipo de bebida), sa ustálili rovnako vo všeobecnej ako i v mexickej španielčine. V iných prípadoch (*bonche*≈montón, *ponchar*[41]≈pinchar, *dona*≈tipo de rosquilla) predpokladáme, že sa jedná o slová používané na území Mexika, avšak, keďže sa nenachádzajú v DRAE, nedokážeme ich použitie prisúdiť len mexickej španielčine.

Narazili sme aj na prípad slova *descharchar* (≈despedir de un cargo), ktoré DRAE uvádza, avšak len ako slovo špecifické pre iné krajiny Latinskej Ameriky; z ostatných použitých slovníkov ho uvádza len AHM, preto oblasť jeho použitia ostáva na základe našich zdrojov nejasná.

Z registrovaných francúzskych slov môžeme spomenúť *brasier* (≈sostén), ktoré je všeobecne zaužívané v americkej španielčine, *camión* (≈autobús), ktorého význam je v mexickej španielčine posunutý, *aviador* (≈quien cobra sin hacer sus tareas), ktoré v Mexiku a okolitých oblastiach nadobúda v kontraste so všeobecnou španielčinou ďalší, sekundárny význam, ale aj slová *chalupa* (≈embarcación/gordita de maíz), *chambelán* (≈acompañante de una quinceañera) a *mariachi*[42] (≈grupo de músico o cada uno de ellos), ktoré pomenovávajú typické mexické reálie.

Ďalšie v našom katalógu slov registrované príklady sú z nemčiny pochádzajúce *kínder/kinder* (≈jardín de niños), používané v americkej španielčine, slovo pravdepodobne portugalského pôvodu *lancha* (≈embarcación), ktoré je súčasťou všeobecnej španielčiny, či slová z taliančiny *cháchara* (≈baratija; takisto súčasť všeobecnej španielčiny) alebo pravdepodobne talianske slovo *pichicato* (≈cicatero), typické len pre Mexiko a jeho okolie.

V niektorých prípadoch sme narazili na problémy pri jednoznačnom určovaní pôvodu slova. Napríklad pri slove *jacaranda/jacarandá* (≈tipo de árbol) DBM uvádza ako jazyky pôvodu portugalčinu a *tupí*, a DRAE iba *guaraní*. Nezrovnalosť nastala aj pri slove *chance*

[41] Pravdepodobne ovplyvnené naraz dvoma anglickými slovami, *punch* a *puncture*.
[42] Slovo *mariachi* je dôkazom, že aj prevzaté slová môžu byť súčasťou slovných hračiek hovorového jazyka. Na základe fonetickej podobnosti bližšie opísanej v 6.1.2 a 6.2.4 sa používa vo význame *mareado*. Táto podobnosť je pravdepodobne ešte zintenzívnená tendenciou mexickej španielčiny, o ktorej hovorí napríklad Lope Blanch (2000: 186), a to vyslovovať v slove diftong namiesto hiátu.

(≈oportunidad), ktoré DRAE uvádza ako slovo francúzskeho pôvodu, zatiaľ čo AHM hovorí, že ide o anglicizmus.

6.1.7 „Živé archaizmy“

V tejto časti upriamime svoju pozornosť na skupinu jazykových prostriedkov známu ako „archaizmy“[43] v mexickej španielčine. Jedná sa o javy, ktoré sa v niektorých iných oblastiach javia ako zastarané. „Muy pocos son exclusivos de México aunque algunos alcanzan mayor importancia en este país.“ (LIPSKI 1996: 307)

Je potrebné povedať, že názov archaizmy je pre pomenovanie tejto skupiny slov neadekvátny. To, že hovoriť o archaickej povahe mexickej španielčiny je prinajmenšom nepresné, vysvetľuje aj Lope Blanch (2000: 177-179). Hovorí, že hoci sa základy španielčiny v Amerike zvykli spájať už s príchodom Kolumba, a teda s jazykom 15. storočia, jazykom, ktorý položil základy americkým variantom, bol až jazyk kolonizátorov zo 16.-17. storočia, a v žiadnom prípade nie skoršie, stredoveké varianty. Druhou námietkou, ktorú Lope Blanch spomína, je rozsiahle americké územie, na ktorom sa tieto „archaizmy“ dnes používajú. Ďalej argumentuje, že americká španielčina nie je jediná, v ktorej sú tieto „archaické“ prvky dodnes prítomné, pretože sa vyskytujú aj v niektorých oblastiach Španielska. Považuje až za absurdné hovoriť o archaizmoch v prípade, keď ich používa veľká (alebo väčšinová) časť španielsky hovoriaceho sveta a len niektoré zo španielskych dialektov sa vyvinuli iným smerom.

Na pozadí tejto diskusie sme sa na pomenovanie uvedenej skupiny jazykových prostriedkov rozhodli v tejto práci používať oxymoron „živé archaizmy“. V tejto práci uvedieme príklady lexikálnych „archaizmov“. Niektoré z amerických „živých archaizmov“ spomína napríklad Lope Blanch (1983: 41, 45-46, 49).

Možno práve kvôli komplikovanej povahe tohto fenoménu nebol na jeho detailnú exemplifikáciu rozsah nami vytvoreného katalógu slov dostatočný. Preto spomenieme len niekoľko z literatúry známych príkladov predpokladaných lexikálnych archaizmov. Jedným z nich je sloveso *pararse* (≈ponerse en pie). Ďalším prípadom je slovo *lamber*, ktoré je podľa (LAURENCIO TACORONTE 2015: 133-134) v DRAE zaznamenané kontroverzným spôsobom. Autor upozorňuje na to, že DRAE zaznamenáva *lamber* ako zastarané slovo, ktoré sa ale zároveň používa na Kanárskych ostrovoch, v troch oblastiach Španielska a v Amerike.

[43] Španielsky často označované ako *arcaísmos*, *retenciones* či *resistencia lingüística*.

V iných prípadoch, ako napríklad pri slove *anteojos* (≈gafas, či rovnako v mexickej španielčine aj *lentes*), DRAE ani nešpecifikuje územie ich použitia, ani nepoukazuje na ich zastaranosť.

Na niektorých slovách mexickej španielčiny pozorujeme v porovnaní s ich náprotivkami v španielskych variantoch väčší príklon k ich historickému latinskému tvaru. V prípade slova *fierro* (≈hierro) je to zachovanie latinského *f.* Podobne by sme do tejto skupiny mohli zaradiť aj bežne používané slovo *obscuro* (≈oscuro), existujúce aj v Španielsku, u ktorého je ale v mexickej španielčine častá tendencia hlásku -*b*- zreteľne vyslovovať. Pri slove *obscuro* DRAE uvádza obe možnosti (*oscuro/obscuro*), v iných prácach však *Real Academia Española* (RAE) odporúča používať tú prvú. Zaujímavé by bolo porovnať aktuálne frekvencie použitia týchto dvoch alternatív rovnako z fonetického hľadiska, ako aj ich ortografie, či už len na území samotného Mexika, alebo aj v kontraste so situáciou v Španielsku.

Ďalšie konkrétne príklady „živých archaizmov“ uvádza (ALEZA IZQUIERDO a ENGUITA UTRILLA 2010: 301-304).

6.2 Ostatné slová a výrazy

6.2.1 Pomenovania skupín obyvateľov

Zaujímavým aspektom mexickej hovorovej španielčiny je jej tendencia vytvárať slová na pomenovanie istých skupín obyvateľov, či už len na základe ich pôvodu, alebo aj v kombinácii s ich správaním a zvykmi. Niektoré z nich sa ustálili natoľko, že sa v bežnej reči používajú takmer s prevahou oproti prípadným oficiálnym názvom. Vytvárajú sa neutrálne pomenovania rovnako ako aj slová, ktoré môžu mať negatívny alebo až ofenzívny podtón. Význam niektorých z nich dokonca ostáva nejednoznačný a v konečnom dôsledku závisí aj na kontexte a konkrétnom hovoriacom, ktorý ho použije. V našom katalógu slov registrujeme pomenovania *jaibo, tapatío, pocho, chicano, gringo, gachupín, chilango, defeño, guacho* a *chale*.

Na prvých dvoch pomenovaniach vidíme regionálnu príslušnosť: *jaibos* (Tampico) a *tapatíos* (Guadalajara). V druhom prípade sa jedná o jeden z troch názvov, ktoré uvádza aj (LARA 2009). Na označenie ázijských imigrantov sa používa slovo *chales*, ktoré má ale aj ofenzívnu konotáciu, rovnako ako aj *gachupín,* ktorým sa v Mexiku označujú Španieli žijúci na americkom kontinente (osobitne v Mexiku).

Vďaka blízkosti USA existuje v Mexiku viacero pomenovaní pre obyvateľov nejakým spôsobom spojených s USA. Asi najrozšírenejšie je slovo *gringo* aplikované všeobecne na označenie Američanov. Pod slovom *chicano* sa zase rozumie Američan, ktorý má mexické korene, a *pocho* označuje Mexičana, ktorý prevzal americký spôsob vyjadrovania alebo všeobecne životného štýlu.

Ako v každom jazykovom systéme, aj v mexickej španielčine sa vytvárajú nové slová a iné zase zanikajú. V najbližšom čase bude určite zaujímavé sledovať, akým spôsobom sa Mexičania vysporiadajú so zmenou názvu hlavného mesta *Ciudad de México*, predtým nazývaného *Distrito Federal*, ktorá nastala začiatkom roka 2016. Z oboch názvov cítiť isté komplikácie pri pomenovaní jeho obyvateľov. Pri predchádzajúcom názve Distrito Federal sa samotné mesto často označovalo ako *D. F.* (*de efe*). V duchu typicky mexickej kreativity a tendencie hovorovo pretvárať či dopĺňať slová sa humorne nazývalo *(el) defectuoso* (ako uvádza napríklad TUB). Na označenie obyvateľov hlavného mesta existuje viacero pomenovaní: *defeños, capitalinos*, *mexiqueños*[44] či *chilangos*. Okrem toho existujú aj iné označenia, ako napríklad *guacho*, ktoré má ofenzívny podtón a aj keď označuje obyvateľa hlavného mesta, odkazuje najmä na jeho negatívne vlastnosti.

Otázkou je, či sa po zmene názvu mesta v roku 2016 tieto slová budú v porovnateľnej miere používať tak ako dovtedy, alebo či *defeño* zanikne a jeho funkciu zastúpia iné existujúce pomenovania, prípadne či sa časom pre obyvateľov hlavného mesta vytvorí nové pomenovanie.

6.2.2 Hrubé výrazy

Súčasťou každého jazyka je aj skupina tzv. *hrubých výrazov*. Práve tie sú výrazné a pomerne frekventované v hovorovom jazyku, predovšetkým nižších spoločenských vrstiev. Ako sme už uviedli v kapitole 4, Alarcón (1978: 58) spomína súvis medzi chudobou a nevzdelanosťou, ktorá sa zároveň spája s ignoranciou a následným aplikovaním obranného mechanizmu v podobe stratégie útočenia. Preto sú súčasťou hrubých výrazov aj urážlivé slová. Často je jednou z ich funkcií dodať výpovedi na expresívnosti.

Táto oblasť jazyka má pomerne široký záber. Rovnako ako ktorákoľvek iná oblasť, je podmienená regionálne a takisto na ňu vplýva aj značná miera kreativity hovoriacich, typická pre hovorový jazyk. Z pohľadu cudzinca je nesmierne zložité vycítiť podtón niektorých

[44] Pozoruhodný je rozdiel medzi *mexicanos* (México), *mexiqueños* (Ciudad de México) a *mexiquenses* (Estado de México).

výpovedí, teda mieru ich vulgárnosti v danom kontexte. Preto do hlbších rozdielov medzi jednotlivými uvádzanými slovami nebudeme z tohto uhla pohľadu zachádzať. V našom katalógu slov sme sa stretli s viacerými skupinami hrubých výrazov.

Produktívnou skupinou v jazykoch zvyknú byť výrazy označujúce pohlavné orgány (napríklad mužské pohlavné orgány: *bichola*, *chafalote*). V prípade slova *bichola* sa jedná o slovo prevzaté z jazyka cahíta a pravdepodobne ide len o regionálne použitie. V niektorých prípadoch dochádza k použitiu takýchto slov ako interjekcií, napríklad ako uvádza DRAE v prípade slova *verga*, ktorým sa dá vyjadriť jednak prekvapenie, ako aj odmietanie a pod. Takisto môžu tvoriť kolokácie, ktorých príklady pre toto slovo uvádza napríklad DEM.

Špecifickou vlastnosťou týchto výrazov je ich častá polysémia. Jednotlivé preklady preto zväčša neuvádzame. Je tomu tak napríklad v prípade urážlivého slova *culero* alebo *pinche*. Urážlivý je aj v Mexiku frekventovaný výraz *pendejo*, ktorý zároveň vytvára viacero ustálených slovných spojení. Ako uvádzame už na strane 31, spomenutým prostriedkom, ktorý sa používa na urazenie muža, je spochybnenie jeho mužských vlastností. Preto nie je prekvapivé ani urážlivé slovo *joto* (≈homosexual), ktoré prenesene odkazuje aj na zženštilé správanie, zbabelosť či strach. Takéto rozšírenie významu slova je bežné aj v iných prípadoch skupiny hrubých výrazov.

Hrubé výrazy okrem spomínaných konkrétnych referentov odkazujú aj na abstraktnejšie pojmy, napr. abstraktné substantíva (*carajada*, *fregada*, *fregadazo*, *fregadera*, *mamada*), deje (*chupar*[45]*, encabronar, fregar*), môžu byť už spomínanými interjekciami (*verga*), či dokonca vyjadrujú množstvo (*un chingo*≈mucho).

Niektoré z týchto výrazov sú mimoriadne produktívne a vytvárajú celú skupinu slov, prípadne kolokácií, ktoré majú často úplne odlišné významy a spája ich prakticky len slovný základ a povaha hrubého vyjadrenia. Pozorujeme to napríklad na prípade *chingar-chingarse-chingárselo-un chingo/chinguero-chínguere* alebo *madrear-desmadrar-desmadre-madrazo* a podobne.

Ako je známe, morfologická zmena dokáže deaktivovať niektoré zo znakov pôvodného slova. Na základe analýzy materiálov sme nadobudli dojem, že v istých prípadoch môže byť daný

[45] Toto časté slovo DRAE vo význame „ingerir bebidas alcohólicas“ prekvapivo uvádza len pre iné krajiny Latinskej Ameriky. Mexiko nespomína aj napriek schopnosti tohto slova vytvoriť ďalšie odvodené výrazy ako *chupe*.

výraz hrubý len v niektorých konkrétnych významoch alebo kontextoch[46], prípadne že za výrazne hrubé sa považujú len niektoré slová utvorené od istého slovného základu (*chingar* vs. *chinguirito*, *fregar* vs. *fregado*).

6.2.3 Interjekcie

Súčasťou nášho registra je aj zopár hovorových výrazov, ktoré majú povahu zvolania. Sú nimi citoslovcia *¡guácala!* (≈expresa asco), *¡híjole!* (≈expresa sorpresa, desilusión), *¡órale!* (≈expresa asombro, aceptación; expresión de animarse), *¡újule!* (≈expresa admiración, sorpresa, burla), *¡chale!* (≈¡caray!, ¡caramba!) a *¡quiubo! /¡quiúbole! /¡quiubas!* (≈llama la atención; hola, ¿qué tal?). Na poslednom príklade je evidentné, že za jeho vznikom stojí výraz „*qué hubo*“, zaužívaný v niektorých variantoch ako typ pozdravu. Ako vidno, tieto zvolacie výrazy inklinujú k zakončeniu na *-le*.

6.2.4 Iné

Mexická španielčina obsahuje množstvo ďalších typických slov, zaujímavých napríklad z uhla pohľadu svojho vzniku, konkrétneho použitia a pod. V mnohých z týchto prípadov však už zdroje informácií, z ktorých sme čerpali, nie sú na doloženie potrebného počtu príkladov dostatočne výdatné. Z tohto dôvodu, rovnako ako aj kvôli povahe a rozsahu našej práce, ďalšie skupiny slov charakteristické pre mexickú španielčinu podrobnejšie analyzovať nebudeme, ale len stručne poukážeme na prítomnosť niektorých z nich.

Osobitú skupinu v mexickej španielčine predstavujú toponymá a antroponymá, ktorých pôvod je v indigénnych jazykoch. Ich dôležitosť sa však posudzuje prevažne z etnickej a historickej perspektívy. Sú súčasťou každodenného života a vysokou frekvenciou svojho použitia môžu vzbudiť (mylný) dojem, že mexická slovná zásoba je z veľkej časti tvorená indigenizmami. Nezriedka sa jedná o dlhšie či komplikovanejšie výrazy.

Príklad známeho slova, pomenúvajúceho vulkán *Popocatépetl*, svedčí o tom, že aj takéto výrazy je možné v jazyku modifikovať, v tomto prípade skrátiť (*el Popo*). Spomínaná skutočnosť bude pravdepodobne výsledkom pôsobenia rôznych faktorov, a to dĺžkou slova, jeho frekvenciou atď.

---

[46] „El que una palabra dada [...] sea sentida por los hablantes como un eufemismo o como un disfemismo no depende de la palabra en sí, sino del contexto, del uso que se haya hecho de dicha palabra o de las intenciones de los hablantes.“ (CHAMIZO DOMÍNGUEZ 2004: 45)

Ďalšie výrazy (*barbacha-barbacoa*) vznikajú na základe modifikačného princípu pôvodného slova, v súlade s charakterom a tendenciou mexického hovorového jazyka spomenutou v kapitole 4.

V iných prípadoch – podobne ako sme uviedli v prípade skupiny vlastných mien v časti 6.1.2 (*diego-diez*) – hovoriaci inklinujú k použitiu iného bežného slova na základe fonetickej podobnosti so zamýšľaným slovom. Napríklad *tambor* sa tak používa namiesto *también, frijol* namiesto *frío*. Inokedy je princíp rovnaký, avšak zamýšľané slovo nielenže vykazuje fonetickú podobnosť so slovom skutočne použitým, vďaka ktorej sa jeho význam nepriamo evokuje, ale dokonca tvorí jeho časť, napríklad namiesto slova *algo* sa použije *algodón*, podobne ako v prípade *sí-simón*, uvedeným v časti 6.1.2. Obzvlášť priťahuje našu pozornosť, ako sa jazyková tvorivosť v tomto prípade presadzuje nad princípom jazykovej ekonómie. Mexická španielčina sa ale „hrá“ so slovami aj presne opačne a v mnohých prípadoch dlhšie slová skracuje (*quesadilla-queca*).

Okrem týchto druhov výrazov sa v mexickej španielčine nachádza množstvo slov, existujúcich aj v európskych variantoch či v niektorom z amerických variantov, ktorých význam sa však v mexickej španielčine líši. Pritom je možné pozorovať viacero prípadov: slovo v mexickej španielčine môže mať okrem významu prítomného v iných variantoch španielčiny aj ďalší význam (*fresa*); ďalší význam môže pomenúvať denotát na základe sémantickej súvislosti (*manejar*); význam môže byť špecializovaný (ako v prípade niektorých spomínaných indigenizmov), či mierne „posunutý“ (*camión*).

Na záver ešte bez hlbšieho rozboru spomenieme niektoré slová typické pre mexickú španielčinu, ktoré nás okrem iného zaujali tým, že ich zároveň uvádza DRAE, DBM a DEM. Sú to podstatné mená z oblasti gastronómie (*gordita, panucho, capirotada, carnitas, enchiladas, antojitos, botana, paleta, nieve*), označujúce osoby (*carnal, valedor*≈amigo, *chavo*≈joven, *vieja*≈mujer, *jefe*≈padre), každodenné predmety (*regadera*≈ducha, *playera*≈ camiseta), prídavné mená (*padre*≈estupendo), príslovky (*nomás*≈solo, *ultimadamente*≈ finalmente), či slovesá (*chambear*≈trabajar, *enchilarse*≈sentir molestia por haber consumido chile).

7 ZÁVER

Problematikou amerických variantov španielčiny sa zaoberá množstvo odborných prác. Výskumy jednak pristupujú k jednotlivým variantom z rozličných uhlov pohľadu, pričom ich zaujímajú sociálne, geografické či iné rozdiely, ale zameriavajú sa aj na konkrétne roviny jazykovej analýzy.

V tejto práci sme svoju pozornosť upriamili na slovnú zásobu mexických variantov španielčiny, s dôrazom na hovorový jazyk. Táto oblasť je mimoriadne zaujímavá, pretože práve v (hovorovej) slovnej zásobe sa najvýraznejšie prejavujú rôzne historické, kultúrne a sociálne faktory, ktoré na jazyk pôsobili či pôsobia, rovnako ako aj zovšeobecniteľné postoje samotných hovoriacich.

Poukázali sme na skutočnosť, že Mexiko svojou rozlohou a kultúrnou diverzitou predstavuje územie s obzvlášť komplexnou jazykovou situáciou. Miešanie rôznych vplyvov má za následok mnoho variantov prítomných na území Mexika. Z faktorov, ktoré veľmi výrazne ovplyvňujú mexickú španielčinu, bolo potrebné spomenúť predovšetkým indigénne jazyky. Keďže sa na území Mexika nachádza množstvo indigénnych jazykov, prítomná je vysoká miera bilingvizmu a v niektorých oblastiach žijú aj hovoriaci bez znalosti španielčiny. Vplyv týchto jazykov na slovnú zásobu možno pozorovať jednak z historického uhla pohľadu, teda ako výsledok pôsobenia substrátov, ale takisto aj na súčasnej situácii dvojjazyčných zón, kde indigénne adstráty mexické varianty značne ovplyvňujú. Na mexickú španielčinu výrazne vplýva aj angličtina, jej situácia je však v porovnaní s indigénnymi jazykmi odlišná.

Najviac zasiahnutá týmito vplyvmi je práve lexikálna rovina jazyka. Slovná zásoba je oblasť, ktorá sa pozoruhodne rýchlo obmieňa. V hovorovom jazyku sa pravdepodobne dá táto vlastnosť pozorovať najlepšie.

K problematike slovnej zásoby mexickej španielčiny a hovorového jazyka sme pristúpili uvedením základných pojmov a opísaním aktuálnej situácie. V literatúre sme narazili na hmlisté hranice a nevhodné použitia niektorých základných termínov, rovnako v španielčine ako aj v slovenčine. Okrem toho sme zistili, že autori sa neraz rozchádzajú v názore na spôsob ich používania. S týmto problémom sme sa vysporiadali jednak dôsledným vymedzením vlastného použitia týchto termínov, a tiež dokladaním španielskych ekvivalentov v nejasných prípadoch.

Okrem uvedenia základnej terminológie sme na základe odbornej literatúry priblížili konkrétny vplyv indigénnych jazykov na slovnú zásobu a uviedli sme hlavné prostriedky španielskeho hovorového jazyka spolu s tendenciami, ktorými mexická španielčina vyniká.

Cieľom práce bolo opísať niektoré osobitosti mexickej španielčiny s dôrazom na hovorový jazyk. Na jeho dosiahnutie sme vytvorili klasifikačný systém, založený jednak na istých tendenciách mexického variantu a tiež na spoločných sémantických znakoch diskutovaných výrazov. Domnievame sa, že vďaka kombinácii týchto dvoch hľadísk sa nám podarilo vytvoriť vhodný prístup na analýzu tejto problematiky.

Na exemplifikáciu spomínaných lexikálnych osobitostí sme sa rozhodli vytvoriť, na základe porovnania hlavného zdroja AHM s ďalšími piatimi zdrojmi, pracovný katalóg výrazov, ktoré sme ďalej analyzovali. V prílohe uvádzame register v práci diskutovaných mexických výrazov.

Oblasť mexickej slovnej zásoby je značne komplikovaná. Jej prevažnú časť tvoria slová, ktoré sú súčasťou všeobecnej španielčiny. Mnohé z nich sa však v mexickej španielčine správajú odlišne. Menia významy, nadobúdajú ďalšie, sémanticky sa redukujú atď. Tieto zmeny sú navyše často podmienené len regionálne, prípadne sú inak limitované na určitú oblasť jazyka alebo hovoriacich. Preto sa nám v mnohých osobitne komplikovaných prípadoch javilo neadekvátne uvádzať význam slova či výrazu: v práci tohto rozsahu by sme boli nútení ochudobniť čitateľa o celú škálu významov, ktoré dané slovo v skutočnosti ponúka. Rovnako je tomu aj v prípade indigenizmov, často úzko spätých s miestnou kultúrou, zvykmi a reáliami. Táto oblasť je obzvlášť bohatá, aj vďaka značnej produktivite, ktorou sa niektoré indigenizmy vyznačujú. Slovná zásoba hovorového jazyka je zaujímavá najmä tým, že sa v nej prelínajú najrôznejšie vplyvy. Každá oblasť mexickej španielčiny sa ďalej vyznačuje svojskými charakteristickými znakmi, akým je napríklad v oblasti slovnej zásoby hovorového jazyka mexickej španielčiny veľká miera kreativity hovoriacich.

Pri vytváraní pracovného katalógu slov a pri následnej analýze jednotlivých výrazov prostredníctvom porovnávania zdrojových materiálov sa nám potvrdili viaceré tendencie známe z literatúry. Napríklad tá, že v prípade mnohých indigénnych slov sa jedná len o regionalizmy, alebo tendencia v hovorových výrazoch modifikovať slová a výrazy spôsobom, ktorý miestami bráni poslucháčovi v ich bezprostrednom porozumení.

V priebehu analýzy jednotlivých slov sme narazili na rôzne stupne rozšírenia slov zaužívaných v Mexiku, od „výhradne mexických“, cez tie, ktoré sú rozšírené v celej Amerike, až po slová a výrazy všeobecnej španielčiny.

Naše výsledky naznačujú, že mexická slovná zásoba odráža jednak tendencie prítomné vo všeobecnej španielčine, vrátane jej hovorového jazyka, a jednak sa v nej prejavujú jej vlastné tendencie, vedúce k tvorbe osobitých typov výrazov.

Jadrom našej práce bol opis lexikálnych osobitostí mexickej španielčiny štruktúrovaných do nasledujúcich jedenástich skupín: deminutíva, vlastné mená, foneticko-ortografická variácia, indigenizmy, slová tvoriace súčasť všeobecnej španielčiny, slová z ďalších cudzích jazykov, „živé archaizmy“, pomenovania skupín obyvateľov, hrubé výrazy, interjekcie a iné. Každá z týchto skupín nesie určité špecifiká, ktoré ako celok „mapujú“ mexickú slovnú zásobu, t. j. charakterizujú a odlišujú ju od iných španielskych variantov z hľadiska jej tendencií a vyčnievajúcich sémantických oblastí. Nazdávame sa, že analýzou, klasifikáciou a opisom týchto charakteristických čŕt mexickej lexiky sa nám cieľ práce podarilo splniť.

Domnievame sa, že veľkým prínosom v tejto oblasti by boli údaje získané podrobnou analýzou korpusových materiálov, hlavne hovorového jazyka. Spoľahlivé frekvenčné charakteristiky opierajúce sa o rozsiahle korpusy by istotne dokázali ďalej osvetliť mnohé fenomény, pri ktorých sme my mohli vysloviť len otázku či zdržanlivú hypotézu. Kvantitatívny empirický výskum by navyše pootvoril dvere smerom k hlbšej, napríklad regionálnej diferenciácii pri opise použitia takýchto slov či ich významov.

Resumé

Mexická španielčina je jedným z mnohých amerických variantov. V tejto práci sme sa zamerali na oblasť jej slovnej zásoby. Naším cieľom bolo priblížiť lexikálne osobitosti mexickej španielčiny, na základe odborných prameňov charakterizovať niektoré jej oblasti a konkrétne jazykové fenomény popísať na príklade slov z katalógu, zostaveného z viacerých zdrojov.

Informácie sme čerpali z rôznorodých knižných aj internetových prameňov. Na exemplifikáciu jednotlivých osobitostí sme si vytvorili katalóg slov. Pri jeho zostavovaní sme primárne vychádzali z jedného hlavného slovníkového zdroja, ktorý sme následne porovnávali s informáciami a dopĺňali výrazmi z ďalších piatich slovníkov, vzájomne odlišného charakteru.

V teoretickej časti práce sme uviedli základné problémy štúdia amerických variantov, s dôrazom špeciálne na mexický kontext. Osobitnú pozornosť sme venovali indigénnym jazykom vplývajúcim na mexické varianty. Súčasťou teoretickej časti bolo aj predstavenie niektorých všeobecných terminologických problémov z oblasti hovorového jazyka, ale predovšetkým prehľad jeho základných charakteristík. Pri opise konkrétnych znakov hovorového jazyka sme sa opierali o odborné pramene.

Centrálnym výsledkom našej práce bol opis lexikálnych osobitostí mexickej španielčiny štruktúrovaných do jedenástich skupín. Každá z nich nesie určité špecifiká, ktoré ako celok „mapujú“ mexickú slovnú zásobu, t. j. charakterizujú a odlišujú ju od iných španielskych variantov z hľadiska jej tendencií a vyčnievajúcich sémantických oblastí.

Na opis konkrétnych osobitostí mexickej španielčiny sme si stanovili jednotný metodický postup. Príznakové slová rôzneho charakteru sme podľa dvojakého kritéria rozčleňovali do skupín, ktoré sme ďalej detailnejšie analyzovali. Hĺbku a spôsob analýzy jednotlivých výrazov a rozsah prezentovaného jazykového materiálu sme pritom prispôsobovali povahe konkrétneho opisovaného fenoménu. Na ilustráciu jednotlivých prípadov sme používali položky z vopred zostaveného katalógu slov.

V závere sme zhodnotili splnenie stanoveného cieľa práce a skonštatovali, že výsledky práce potvrdzujú viaceré tendencie známe z literatúry.

Resumen

El español de México constituye una de las muchas variedades americanas de esta lengua. En este trabajo nos concentramos en su léxico y nuestro objetivo ha sido el de acercarnos a las particularidades léxicas del español mexicano, caracterizar algunos de sus aspectos más prominentes teniendo por base las fuentes consultadas y describir fenómenos lingüísticos concretos propios de esta variedad por medio de ejemplos de un catálogo de palabras elaborado a partir de varias fuentes.

La información la hemos obtenido tanto de publicaciones impresas como de internet. Sobre la base de estas fuentes hemos elaborado un catálogo de palabras y expresiones, que hemos usado para ejemplificar las particularidades léxicas del español mexicano. Empezamos a componerlo partiendo principalmente de un diccionario. Además, estos datos los comparamos y complementamos con los de otras cinco fuentes lexicográficas que diferían en el tipo de información que aportaban.

En la parte teórica hemos abordado varios temas: hemos mencionado algunos problemas generales relacionados con el estudio de variantes americanas de español, hemos descrito la influencia que ejercen las lenguas indígenas en el español mexicano, hemos observado algunas incoherencias terminológicas en cuanto al estudio del lenguaje coloquial, y, sobre todo, hemos enumerado las características fundamentales del lenguaje coloquial basándonos en la bibliografía.

El resultado central de nuestro trabajo ha sido la descripción de las particularidades léxicas del español mexicano, divididas en once grupos. Cada uno de estos grupos tiene en común ciertos rasgos que, en conjunto, "mapean" el léxico del español mexicano, es decir, lo caracterizan y distinguen de otras variedades de español desde el punto de vista de sus tendencias y algunos sectores semánticos destacados.

En la parte siguiente hemos desarrollado las particularidades léxicas del español mexicano. Para su descripción hemos seguido el procedimiento metodológico establecido con anterioridad. Hemos analizado palabras y expresiones marcadas, es decir, las que se relacionan con el español mexicano y, a la vez, tienen algún atributo en común, según el cual las agrupamos. El análisis dependió, en su profundidad y en su carácter, del grupo concreto. Las palabras usadas para ejemplificar los fenómenos particulares proceden del catálogo de palabras mencionado. Al final hemos resumido los resultados del análisis y hemos evaluado el cumplimiento del objetivo establecido.

Bibliografia

ALARCÓN, Alejandro. 1978. *El habla popular de los jóvenes en la Ciudad de México*. Segunda Edición. México, D. F. : B. Costa-Amic editor, 1978. ISBN 968-400-035-9.

ČERNÝ, Jiří. 2014. *El español hablado en América*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4190-0.

GÓMEZ DE SILVA, Guido. 2008. *Diccionario breve de mexicanismos*. Segunda edición. México, D. F. : FCE, Academia Mexicana, 2008. ISBN 978-968-16-8399-3.

LAKOFF, George – Mark JOHNSEN. 2003. *Metaphors we live by*. London : The University of Chicago Press. 2003. ISBN 0-226-46801-1.

LARA, Luis Fernando. 1996. La cultura oral mexicana: Una aproximación lexicológica. In Thomas Kotschi, Wulf Oesterreicher y Klaus Zimmermann (eds.). *El español hablado y la cultura oral en España e Hispanoamérica*. Frankfurt am Main : Vervuert ; Madrid : Iberoamericana, 1996. (Bibliotheca Ibero-Americana; Vol. 59.) ISBN 3-89354-559-X (Vervuert). ISBN 84-88906-40-4 (Iberoamericana).

LARA, Luis Fernando (ed.). 2009. *Diccionario del español usual en México*. 2ª ed. corregida y aumentada. México : El Colegio de México, 2009. ISBN 978-6074620122.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel. 2015. *Variación y cambio en el español de Cuba*. La Habana : Editorial José Martí, 2015. ISBN 978-959-09-0683-1.

LIPSKI, John M. 1996. *El español de América*. Madrid : Ediciones Cátedra, S. A., 1996. ISBN 84-376-1423-6. Španielsky preklad z: LIPSKI, John M. Latin American Spanish. London : Longman Group Limited, 1994.

LOPE BLANCH, Juan M. 1979. *Léxico indígena en el español de México*. Segunda edición aumentada. México, D. F. : COLMEX, 1979. ISBN 968-12-0028-4.

LOPE BLANCH, Juan M. 1983. *Estudios sobre el español de México*. Segunda edición revisada. México, D. F. : UNAM, 1983. ISBN 968-58-0613-6.

LOPE BLANCH, Juan M. 2000. *Español de América y español de México*. México, D. F. : UNAM, 2000. ISBN 968-36-8208-1.

LÓPEZ MORALES, Humberto. 2005. *La aventura del español en América*. Madrid : Espasa Calpe, S. A., 2005. ISBN 84-670-1992-1.

MEJÍA PRIETO, Jorge. 1991. *Así habla el mexicano: Diccionario básico de mexicanismos*. Quinta reimpresión. México, D. F. : Panorama editorial, S. A., 1991. ISBN 968-38-0122-6.

RAMOS, Samuel. 1934. *El perfil del hombre y la cultura en México*. Citované podľa: México : Editorial Planeta Mexicana, S. A. de C. V. Trigésima séptima reimpresión: agosto del 2001. ISBN 968-413-412-6.

SARALEGUI, Carmen. 2004. *El español americano: teoría y textos*. Segunda edición revisada. Pamplona : EUNSA, S. A., 2004. ISBN 84-313-2150-4.

VIGARA TAUSTE, Ana María. 1980. *Aspectos del español hablado: Aportaciones al estudio del español coloquial*. Madrid : SGEL, S. A., 1980. ISBN 84-7143-199-8.

ZAVADIL, Bohumil. 2015. *Historia de la lengua española: introducción a la etimología*. Praha : Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2207-1.

Elektronické zdroje :

AH. 2017. *AsiHablamos.com: El diccionario latinoamericano, para poder entendernos.* 2017 [online]. [cit. 2017-7-14]. Dostupné z: <http://www.asihablamos.com/>.

ALEZA IZQUIERDO, Milagros – José María ENGUITA UTRILLA (coords.). 2010. *La lengua española en América: normas y usos actuales*. [online]. [cit. 2016-5-20]. 2010. ISBN: 978-84-694-0302-0. Dostupné z: <http://www.uv.es/aleza/esp.am.pdf>.

BERNAL, Rafael. 1964. México en Filipinas. *Historia Mexicana*, 1964, vol. 14, núm. 2, s. 187-205. [online]. [cit. 2017-7-27]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25135257>.

DEM. 2010. *Diccionario del español de México*. El Colegio de México, A. C. 2010. [online]. [cit. 2017-7-14]. Dostupné z: <http://dem.colmex.mx>.

DRAE. 2014. *Diccionario de la lengua española.* Real Academia Española. 23. ed. 2014. [online]. [cit. 2017-7-14]. Dostupné z: <http://dle.rae.es>.

CHAMIZO DOMÍNGUEZ, Pedro J. 2004. La función social y cognitiva del eufemismo y del disfemismo. *Panace@*, 2004, Vol. 5, Núm. 15, 45-51. [online]. [cit. 2016-5-2]. Dostupné z: <http://www.tremedica.org/panacea/IndiceGeneral/n15_tribuna-ChamizoDominguez.pdf>.

KRATOCHVÍLOVÁ, Dana. 2016. Usos de diminutivos en los actos de habla directivo-volitivos. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica*, 2016, 3, s. 87-102. ISSN 0567-8269. [online]. [cit. 2017-7-27]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/309909195_Usos_de_diminutivos_en_los_actos_de_habla_directivo-volitivos>.

SOLER ARECHALDE, Ángeles – Julio César SERRANO. 2010. "El marcador discursivo *este*...Algunos aspectos prosódicos y estadísticos. 2010. CD en *Actas del X Congreso Nacional de Lingüística* (Asociación Mexicana de Lingüística Aplicada y Universidad Autónoma del Estado de México, Toluca). [online]. [cit. 2016-4-10]. Dostupné z: <http://www.iifilologicas.unam.mx/elhablamexico/uploads/images/Marcador%20este%20-%20Soler%20y%20Serrano.pdf>.

TRUJILLO, Erik Daniel Franco. 2016. *El anglicismo en el español nacional de México*. Ciudad de México : mayo de 2016. Tesis para optar al grado de Doctor en Lingüística. [online]. [cit. 2017-7-14]. Dostupné z: <https://www.academia.edu/25806847/EL_ANGLICISMO_EN_EL_ESPA%C3%91OL_NACIONAL_DE_M%C3%89XICO>.

TUB. 2017. *tuBabel*. Online slovník. 2017. [online]. [cit. 2017-7-14]. Dostupné z: <http://www.tubabel.com/>.

ZIMMERMANN, Klaus. 2004. El contacto de las lenguas amerindias con el español en México. *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana*, 2004, Vol. 2, No. 2 (4), s. 19-39. [online]. [cit. 2017-5-15]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41678050>.

Príloha: Register diskutovaných mexických výrazov

A

acasito, 39
acocil, 45
acocote, 46
acuache, 46
adiosito, 38
aguacate, 18, 47
agüizote, 43
ahuehuete, 47
ahuizotar, 43
ahuizote, 43
achicalar, 46
achichincle, 43
achichintle, 43
ajolote, 47
albur, 28, 29
algodón, 55
amolar, 30
anteojos, 51
antojitos, 55
apantallar, 30
apapachar, 44
apaste, 46
apenitas, 38, 39
apercollar, 43
apergollar, 43
apipisca, 43
apipizca, 43
atole, 18, 46
aviador, 49
áxale, 20
ayate, 46

B

banqueta, 30
barbacoa, 55
barbacha, 55
bazar, 30
bichi, 44
bichola, 53
bisbirindo, 43
bizbirindo, 43
boleto, 30
bonche, 49
botana, 55
brasier, 49
bule, 44
burrito, 46

C

cacahuate, 47
cacahuete, 47
cacao, 47
cacles, 46
cacomiscle, 44
cacomistle, 44
cacomixtle, 44
cacomiztle, 44
cachar, 29
cajeta, 45
camión, 49, 55
camote, 18, 45
canán, 19
capirotada, 55
capitalinos, 52
capulín, 45
carajada, 53
carnal, 55
carnitas, 55
cempasúchil, 19, 43
cenote, 19, 47
cenzontle, 44
cinzontle, 44
cocol, 18
cocolazo, 19
comal, 30, 46
coñaquito, 38
copal, 47
coyote, 18, 47
cuadra, 30
cuacha, 19
cuate, 18
cuitlacoche, 43
culero, 53

D

defectuoso, 52
defeño, 51, 52
descharchar, 49
desié, 30
desmadrar, 53
desmadre, 53
despuesito, 39
diego, 41, 55
Diosito, 38
dona, 49

E

elote, 47
encabronar, 53
encimita, 39
enchiladas, 55
enchilarse, 55
equipal, 46
escamol, 44
escamole, 44
escuincle, 43
escuintle, 18, 43
esquite, 43
estafiate, 45
este, 26
ezquite(s), 43

F

falluca, 43

faul, 49
fayuca, 43
feisito, 39
fierro, 30, 51
folder, 29
foul, 49
fregada, 53
fregadazo, 53
fregadera, 53
fregado, 54
fregar, 53, 54
fresa, 55
frijol, 55

G

gachupín, 51
gordita, 55
gringo, 51, 52
guacal, 43
guácala, 54
guacamole, 18, 47
guacho, 51, 52
guaje, 18, 45
guajolote, 18, 30, 45
guarache, 43
guare, 19
guasontle, 44
guauzontle, 44
güegüeche, 43
guelaguetza, 19
güeva, 43
güevón, 43
güila, 18

H

haiga, 30
henequén, 19
híjole, 54
hobby, 29
huacal, 43
huapango, 46
huarache, 19, 43
huauzontle, 44
huazontli, 44
huehuenche, 43
hueva, 43
huevón, 43
huipil, 46
huisache, 43
huisachear, 46
huitlacoche, 43
huizache, 43

C

chacuaco, 44
chafalote, 53
chahuiscle, 44
chahuiste, 44
chahuistle, 44
chahuizcle, 44
chahuiztle, 44
cháchara, 49
chale, 51, 54
chalchigüite, 43
chalchihuite, 43
chalupa, 49
chamaco, 46
chamagoso, 19, 46
chambear, 55
chambelán, 49
chanate, 43
chance, 49
chapulín, 47
charal, 19, 44
chavo, 55
chayote, 18, 47
checar, 48
chelo, 44
chchalaca, 45
chía, 47
chicano, 51, 52
chicle, 18, 47
chihuahua, 20
chichi, 46
chichicastle, 45
chilango, 19, 51, 52
chilaquiles, 45
chilatole, 46
chile, 18
chileatole, 46
chilmole, 45
chilpachole, 45
chilpayate, 46
chiltomate, 45
chimisclán, 46
chimole, 45
chinampa, 47
chingar, 31, 53, 54
chingarse, 53
chingárselo, 53
chínguere, 53
chinguero, 53
chinguirito, 54
chipichipi, 46
chípil, 45
chipote, 46
chiquigüite, 43
chiquihuite, 43
chocolate, 18, 47
chocolomo, 44
chomite, 19, 46
chongo, 45
chuchul, 44
chuchuluco, 45
chupar, 53

I

igualitito, 39
igualito, 39
istle, 43
ixtabentún, 19
ixtle, 43

J

jacal, 19, 46
jacaranda, 49
jacarandá, 49
jaibo, 51
jefe, 55
jericalla, 44
jericaya, 44
jilote, 45

jiricalla, 44
jiricaya, 44
jitomate, 18, 45, 47
joconoiste, 44
joconostle, 44
joconoxtle, 44
jocoque, 44
jocoqui, 44
joto, 53
juan, 40
juana, 40
juanita, 40
julia, 40
jumil, 45

K

kinder, 49
kínder, 49

L

lamber, 50
lancha, 49
lejecitos, 39
lentes, 51
lobby, 29
long play, 29
lonche, 49
lucas, 40

M

madrazo, 53
madre, 31
madrear, 53
maguey, 47
maíz, 47
malacate, 47
malinchismo, 18
mamada, 53
manejar, 55
maquech, 19
margallate, 43
margayate, 43
maría, 40
mariachi, 49
mariguana, 43
marihuana, 40, 43
marketa, 29
mecate, 46
memela, 45
mescal, 43
metate, 46
metiche, 44
metichi, 44
mexcal, 43
mexiqueños, 52
mezcal, 18, 43
miguel, 40
miguelito, 40
mole, 18, 45

N

naco, 19
nadita, 39
nagual, 43
nahual, 43
náhuatl, 42
nejo, 45
neutle, 46
nieve, 55
nistamal, 43
nixtamal, 43
nocaut, 29
nomás, 55
nopal, 18, 47
nuevecito, 39

O

obscuro, 51
ocelote, 47
ocote, 45
okey, 29
olote, 45
órale, 54
oscuro, 51
otate, 45

P

padre, 55
pachiche, 44
pachichi, 44
paleta, 55
panucho, 55
papa(d)zul, 19
papachar, 44
pápalo, 45
papaloquelite, 45
papalote, 19, 30, 46
pararse, 30, 50
parkearse, 29
pelié, 30
pendejo, 53
pepenar, 18
petaca, 18, 46
petate, 18, 46
petatearse, 46
pibil, 19, 44
pichicato, 49
pilmama, 19
pinche, 53
pinole, 18
piocha, 18
playera, 55
pochismo, 29
pocho, 51, 52
ponchar, 49
ponche, 49
Popo, 54
Popocatépetl, 54
popote, 18, 46
posol, 43
pozol, 43
pozole, 45
pulque, 18, 46
puritito, 39

Q

queca, 55
quedito, 38
quechquémel, 44

quelite, 45
quesadilla, 55
quesquémel, 44
quesquémetl, 44
quexquémetl, 44
quexquémil, 44
quiote, 18
quisquémel, 44
quiubas, 54
quiubo, 54
quiúbole, 54

R

recámara, 30
regadera, 55
riumas, 30

S

salbute, 19, 43
sanate, 43
simón, 41, 55
sinsonte, 44
soconoxtle, 44
socoyote, 46
sotol, 46
suato, 43

T

taco, 46
tacuache, 44
tacuche, 46
talacha, 44
talache, 44
talacho, 44
tamal, 45
tambache, 19, 44
tambor, 55
tanate, 18, 44
tapatío, 51
tatemar, 46
tecolote, 18, 30, 45
tecomate, 45
tejocote, 45
temascal, 43
temazcal, 43
tempranito, 39
tenate, 18, 44
tepache, 18, 46
tepalcate, 46
tepetate, 46
teponastle, 44
teponaxtle, 44
teponaxtli, 44
teponaztle, 44
teponaztli, 44
tequila, 18, 47
tesgüino, 44
tesontle, 43
tezontle, 43
tianguis, 46
ticket, 48, 49
tíquet, 48, 49
titipuchal, 46
tlacoache, 44
tlacuache, 44
tlalacha, 44
tlapalería, 18, 42, 46
toloache, 45
tomate, 47
tompeate, 44
tompiate, 18, 44
tortilla, 45
totoloche, 46
totopo, 45
trancazo, 19
troca, 29

U

uchepo, 19
újule, 54
ultimadamente, 55
un chingo, 53

V

valedor, 55
váyamos, 30
verga, 53
vicenteamos, 41
vieja, 55
voltié, 30

X

xanate, 43
xoconochtle, 44
xoconoscle, 44
xoconostle, 44
xoconoxtle, 44
xoconoxtli, 44

Z

zacate, 18
zalbute, 43
zanate, 43
zempasúchil, 43
zenzontle, 44
zinzontle, 44
zíper, 49
zipper, 49
zopilote, 30, 45
zuato, 43